

2-23 ΑΦΙΕΡΩΜΑ

- Νησιωτικοί ακρίτες της ελληνικής γης. Εγκαταλελειμμένοι από την Πολιτεία οδηγούνται στην ερήμωση και το μαρασμό.
- Τόποι εξορίας των Ριζοσπαστών. Τα νησιά Αντικύθηρα, Ερείκουσα και Οθωνοί κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας στα Επτάνησα.
- Στο βράχο των Αντικυθήρων. Τα προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν για να μην ερημώσει το νησί.
- Τα Διαπόντια νησιά Οθωνοί, Ερείκουσα και Μαθράκι αποτελούν το ακρότατο ελληνικό έδαφος προς τη Δύση.
- Οι Οθωνοί. Κατάφυτο νησιά με στρατηγική θέση στην είσοδο της Αδριατικής.
- Η Ερείκουσα. Το «πολυπληθέστερο» νησάκι των Διαποντίων απειλείται με μαρασμό.
- Το Μαθράκι. Το πανέμορφο νησί χηρίζει τη μερίμνα της Πολιτείας.
- Οι Στροφάδες. Τα νησιά της μοναξιάς και της Αγιότητας.
- Το μοναστήρι των Στροφάδων. Η Μονή - Οχυρό του 13ου αιώνα αποτελεί το μοναδικό κτίσμα των νησιών.
- Ένα μνημείο της Φύσης. Τα Στροφάδια αποτελούν μοναδικό βιότοπο με πλούσια χλωρίδα και πανίδα.
- Η άγνωστη Γαύδος. Το μικρό και ξεχασμένο νησί οδηγείται στην ερήμωση.
- Ο «Εφηβος των Αντικυθήρων».

24 ΘΕΑΜΑΤΑ

Κινηματογράφοι και θέατρα.

25-31 ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Το πρόγραμμα της εβδομάδας.

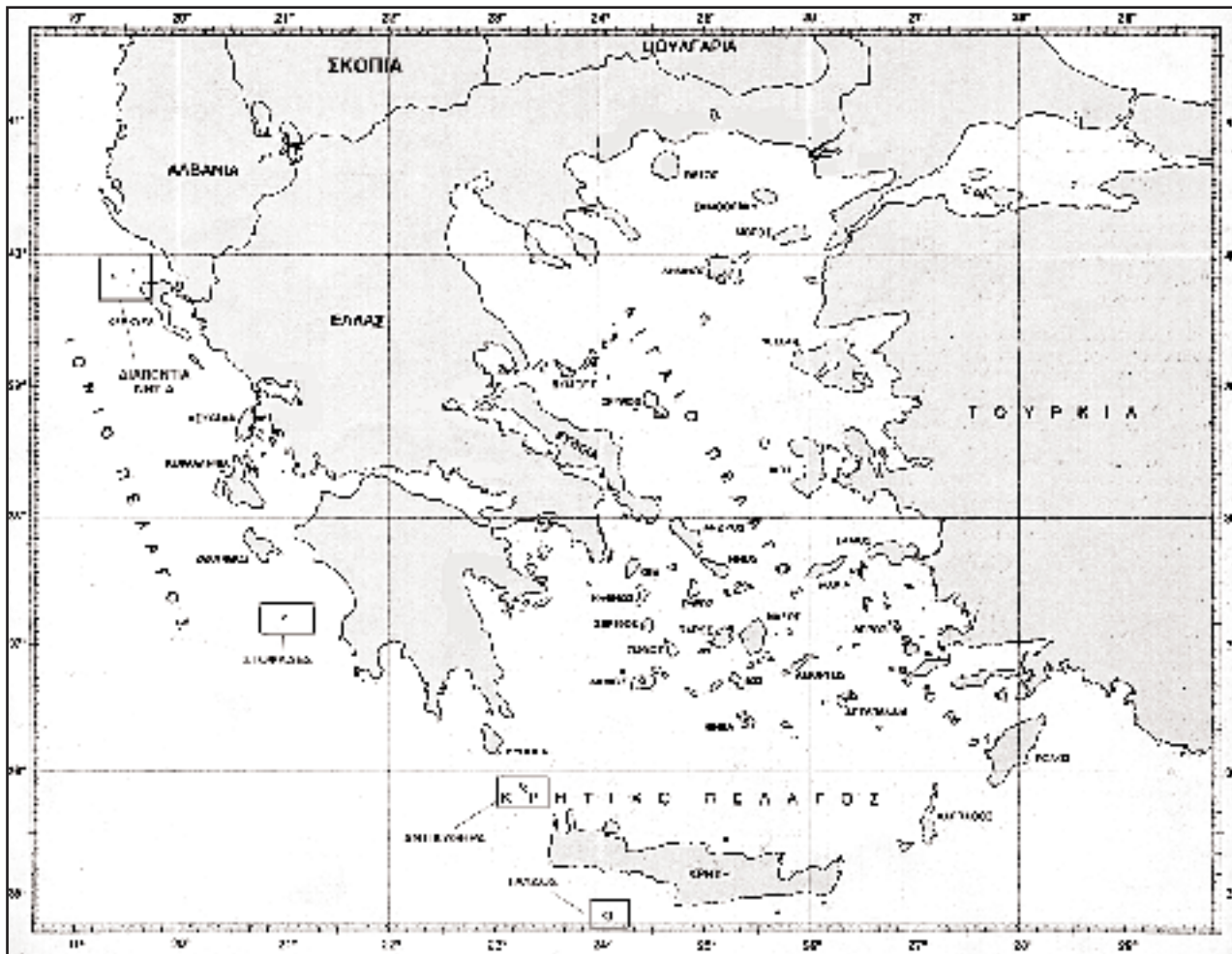
Φωτογραφία εξωφύλλου: Μοναδικό κτίσμα των Στροφάδων είναι η Πατριαρχική Σταυροπηγιακή Μονή (13ου αι.), που παρουσιάζει εικόνα οχυρού και είναι αφιερωμένη στην Παναγία την Παντοχώρα και στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος (φωτ.: Γρ. Τσουνής)

Υπεύθυνος «Επτά Ημερών»:
ΒΗΣ. ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Νησιωτικοί ακρίτες της ελληνικής γης

Εγκαταλελειμμένοι από την Πολιτεία οδηγούνται στην ερήμωση και το μαρασμό



Τα μικρά νησιά Οθωνοί, Ερείκουσα, Μαθράκι, Στροφάδες, Αντικύθηρα και Γαύδος, είναι τα έξι από τα 202 κατοικημένα νησιά της χώρας και τα τέσσερα από αυτά είναι εθνικοί ακριτικοί χώροι. Ωστόσο, οι περισσότεροι από εμάς αγνοούμε τα μικρά αυτά κομμάτια ελληνικής γης, όπως έχει συμβεί να αγνοήσουν επίσημοι χάρτες τα Διαπόντια και τις Στροφάδες, απεικονίζοντας με ελλιπή τρόπο τη νησιωτική μας επικράτεια.

ΟΘΩΝΟΙ, Ερείκουσα, Μαθράκι, Στροφάδες, Αντικύθηρα, Γαύδος. Στην Ελλάδα των 9.000 νήσων, νησίδων και βραχονησίδων, τα μικρά αυτά κομμάτια ελληνικής γης είναι τα έξι από τα 202 κατοικημένα νησιά της χώρας. Διασκορπισμένα στο Ιόνιο, το Κρητικό και το Λιβυκό Πέλαγος, τα νησιά αυτά δεν είναι μόνο σημεία στο χάρτη. Είναι μικρές πατρίδες με βουνά, ρεματιές, υπέροχες θάλασσες και δική τους ιστορία, είτε κατοικούνται από λίγους ψαράδες, κτηνοτρόφους και ηλικιωμένους είτε ασκητεύει σε αυτά ένας μόνο μοναχός, όπως ο πατήρ Γρηγόρης στη Μονή της Παναγίας της Παντοχαράς, το μοναδικό κτίσμα των Στροφάδων.

Λόγω της γεωγραφικής τους θέ-

σης τα περισσότερα από τα νησιά αυτά είναι ακριτικοί εθνικοί χώροι. Αυτό ισχύει κυρίως για τη Γαύδο που είναι το νοτιότερο σημείο της Ελλάδας και της Ευρώπης, καθώς επίσης και για το νησιωτικό σύμπλεγμα των Διαποντίων (Οθωνοί, Ερείκουσα,

Επιμέλεια αφιερώματος:
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΡΑΪΟΥ

Μαθράκι) που βρίσκεται στην είσοδο της Αδριατικής και αποτελεί το βορειοανατολικό σύνορο της χώρας. Και όμως, οι περισσότεροι από εμάς αγνοούμε τα μικρά αυτά κομμάτια ελληνικής γης, όπως έχει συμβεί να αγνοήσουν επίσημοι χάρτες τα Διαπόντια και τις Στροφάδες, απεικονί-

ζοντας με ελλιπή τρόπο τη νησιωτική μας επικράτεια.

Η έλλειψη ενός προγράμματος αναπτύξεως, ικανού να επιλύσει τα ιδιαίτερα -και όχι δυσεπίλυτα- προβλήματα που καθιστούν δυσχερή τη διαβίωση στις ευαίσθητες αυτές περιοχές, οδήγησε στον πληθυσμιακό μαρασμό τους. Φαινόμενο που παρατηρείται σε όλα σχεδόν τα μικρά νησιά μας, από τους Οθωνούς έως το Καστελλόριζο, στο Ιόνιο, το Λιβυκό, το Κρητικό και στο Αιγαίο Πέλαγος, όπου άλλωστε βρίσκονται και τα περισσότερα κατοικημένα νησιά μας.

Ο μεγάλος αριθμός των νησιωτικών κοινωνιών μας καθιστά αδύνατη την παρουσίασή τους στις σελίδες ενός αφιερώματος. Για το λόγο αυτό, οι «Επτά Ημέρες» επέλεξαν μερικά

ΠΑΘΥΣΜΟΣ ΝΗΣΙΩΝ

| ΝΗΣΙΑ | ΕΤΟΣ 1907 | ΕΤΟΣ 1928 | ΕΤΟΣ 1991 |
|------------|-----------|-----------|-----------|
| Οθωνοί | 796 | - | 98 |
| Ερείκουσα | 520 | - | 334 |
| Μαθράκι | 276 | - | 143 |
| Αντικύθηρα | 784 | - | 70 |
| Στροφάδες | - | 23 | 1 |
| Γαύδος | - | 342 | 115 |

Πηγή: Μπ. Κουλαράκης 'Γεωγραφική, Διοικητική & Πληθυσμιακή εξέλιξη της Ελλάδος 1821-1971', Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος

μόνο από τα νησιά του Ιονίου, του Κρητικού και του Λιβυκού Πελάγους, με κριτήρια την έκτασή τους (μικρότερη από 30 τ. χιλ.), τον πληθυσμό (στην Ερείκουσα που είναι το «πολυπληθέστερο» των εξεταζόμενων νησιών, οι μόνιμοι κάτοικοι δεν υπερβαίνουν κατά τους χειμερινούς μήνες τους 180) και τη γεωγραφική τους θέση (είναι απομακρυσμένα και τον χειμώνα η ακτοπλοϊκή τους σύνδεση είναι προβληματική με αποτέλεσμα να αποκλείονται συχνά από την υπόλοιπη χώρα).

Ελλείψει κρατικής μέριμνας, πολλά είναι τα προβλήματα που δυσχεραίνουν τη ζωή των κατοίκων τους και ελάχιστες οι λύσεις που τη διευκολύνουν. Τα περισσότερα απέκτησαν λιμάνι με σχετική υποδομή στα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας, ενώ μεταγενέστερη, προβληματική και όχι πλήρης ήταν η ηλεκτροδότησή τους. Η Γαύδος, για παράδειγμα, όπου από τις 23 Νοεμβρίου 1993 δεν έχει επισκευαστεί ο φωτοβολταϊκός σταθμός, ηλεκτροδοτείται λίγες μόνο ώρες το εικοσιτετράωρο. Στα Αντικύθηρα όπου ο σταθμός παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος εξυπηρετεί μόνο το χωριό Ποταμός, οι άλλοι οικισμοί και τα απομακρυσμένα σπίτια που τροφοδοτούνται με ηλιακή ενέργεια, το χειμώνα, με την έλλειψη ηλιοφάνειας έχουν πρόβλημα ηλεκτροδότησης. Δύο εβδομάδες μετά την έναρξη του φετινού σχολικού έτους, η νεαρή κοπέλα που απάντησε όταν τηλεφωνήσαμε στο κοινοτικό γραφείο των Αντικυθήρων, πριν υποβάλουμε οποιαδήποτε ερώτηση, είπε με ανακούφιση: «Στο νησί ήρθε δάσκαλος». Προβληματισμένος ήταν την ίδια εποχή ο άνδρας που μας πληροφόρησε από το Μαθράκι, το οποίο βρίσκεται στην «προνομιακή» θέση να αριθμεί επτά μαθητές (τα Αντικύθηρα έχουν δύο), ότι ο δάσκαλος δεν βρισκόταν ακόμα στο νησί. Στην Ερείκουσα, τους Οθωνούς και τη Γαύδο, τα σχολεία είναι από χρόνια κλειστά.

«Αν ήμουν υπουργός Παιδείας θα έκανα έναν κατάλογο των οικογενειών με παιδιά -δεν είναι και πολλές- που ζουν στα μικρά νησιά της χώρας. Θα τις επιδοτούσα για να μην εγκαταλείπουν τον τόπο τους, προκειμένου να βρουν δουλειά και να στείλουν τα παιδιά τους σχολείο». Αυτά δηλώνει χαρακτηριστικά ο κ. Χρήστος Κατέχης, πρόεδρος της Κοινότητας Ερείκουσας, που το όνομά της μας έγινε γνωστό -όπως συμβαίνει συνήθως με τις ξεχασμένες ακριτικές περιοχές- ύστερα από ένα περιστατικό που έθιξε τα κυριαρχικά μας



Με μέγιστο υψόμετρο 11 μέτρα από την επιφάνεια της θάλασσας, οι Στροφάδες είναι δύο απομονωμένα νησιά του Ιονίου, δυσδιάκριτα από τα παραπλέοντα σκάφη. Μοναδικό τους κτίσμα είναι η Μονή της Παναγίας της Παντοχάρης όπου ασκητεύει ένας μόνο καλόγερος. Φιλοξενούν 250 είδη φυτών, είναι πέρασμα για περισσότερα από 80 είδη πουλιών και σύμφωνα με την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία, πληρούν όλες τις προδιαγραφές για να κηρυχθούν «Μνημείο της Φύσης» όπως και επιβάλλεται να γίνει.



Περπονημένα σπίτια, ελαιώνες με αιωνόβια δέντρα και δάση από κυπαρίσσια συνθέτουν το τοπίο στους καταπράσινους Οθωνούς. Ανάλογη εικόνα παρουσιάζουν η Ερείκουσα και το Μαθράκι, τα άλλα δύο νησιά του συμπλέγματος των Διαπονήτων, που αλόγιστα έχει εγκαταλείψει η Πολιτεία, με αποτέλεσμα τον πληθυσμιακό μαρασμό τους.

δικαιώματα στο Ιόνιο: τον περασμένο Αύγουστο αμερικανική εταιρία ανέλαβε με εντολή της αλβανικής κυβέρνησης να διεξαγάγει έρευνες για πετρέλαιο σε θαλάσσια περιοχή κοντά στην Ερείκουσα.

Στόχος του σύντομου αυτού σημειώματος δεν είναι η καταγραφή των προβλημάτων που οδηγούν

στην ερήμωση των μικρών νησιών. Για τα προβλήματα αυτά θα μιλήσουν άνθρωποι που ζουν εκεί, όπως ο εφημέριος Εμμανουήλ Μπικογιαννάκης, που καταγγέλλει την απουσία γιατρού στη Γαύδο, και ο πρόεδρος της κοινότητας Ερείκουσας, που δηλώνει ότι η απουσία αστυνομίας και ακτοφυλακής αυξάνει το αίσθημα α-

νασφάλειας στο ακριτικό νησί. Εμείς θα μεταφέρουμε μόνο την πεποίθηση των κατοίκων ότι η διαβίωση στα νησιά μπορεί να βελτιωθεί με απλές λύσεις. Προσδοκία ανεκπλήρωτη όσο η πολιτεία θέτει στο περιθώριο τις φτωχές ακριτικές περιοχές που θα έπρεπε να βρίσκονται στην πρώτη γραμμή των φροντίδων της.

Τόποι εξορίας των Ριζοσπαστών

Τα νησιά Αντικύθηρα, Ερείκουσα και Οθωνοί κατά την περίοδο της Αγγλοκρατίας στα Επτάνησα

Του Γιώργου Γ. Αλισανδράτου

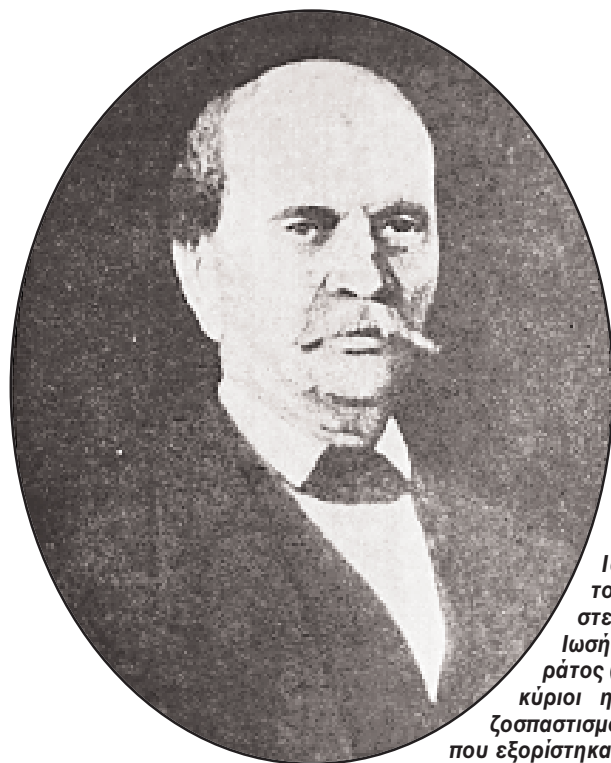
Φιλολόγον -νεοελληνιστή

Η ΕΝΩΣΗ της Επτανήσου με την Ελλάδα το 1864 δεν ήταν δώρο της Αγγλίας προς το νεαρό βασιλέα Γεώργιο -όπως έγραφαν μέχρι πρότινος τα σχολικά βιβλία της ιστορίας(!)-, αλλά ήταν αποτέλεσμα σκληρών αγώνων και πολιτικής αυταπάρησης των Ριζοσπαστών της Επτανήσου (1848-1864)...

Μετά τη Φεβρουαριανή επανάσταση της Γαλλίας (1848) και τις άλλες εξεγέρσεις που έγιναν τότε στην Ευρώπη, η προνοητική Αγγλία παραχώρησε ελευθεροτυπία και σχετική ελευθεροψηφία στο Προτεκτοράτο της Επτανήσου. Έτσι, από τις εκλογές του 1850, προέκυψε η Ενάτη Ιόνιος Βουλή, η πρώτη ελεύθερη Βουλή της Επτανήσου -και όχι «βουβή», όπως ονόμασαν οι Επτανήσιοι τις προηγούμενες οκτώ «Βουλές»- στην οποία έδρασαν με πολιτική τόλμη και αγωνιστικό ηθος οι δέκα Ριζοσπάστες βουλευτές που είχαν εκλεγεί υπό την ηγεσία του Ηλία Ζερβού-Ιακωβάτου και του Ιωσήφ Μομφερράτου. Κορυφαία στιγμή της Βουλής εκείνης ήταν το ψηφισμα της 26ης Νοεμβρίου 1850 για ένωση με την Ελλάδα που διάβασαν οι Ριζοσπάστες, πράξη που θεωρήθηκε-όπως και ήταν- επαναστατική και προκάλεσε τον άγριο διωγμό της προστασίας εναντίον του Ριζοσπαστισμού. Οι δύο κύριοι ηγέτες (καθώς και άλλα στελέχη) εξορίστηκαν -δηλ. απομονώθηκαν- στα πιο απόμακρα σημεία του Προτεκτοράτου: ο Ηλίας Ζερβός-Ιακωβάτος στα Αντικύθηρα και ο Ιωσήφ Μομφερράτος στη Ερείκουσα (πάνω από την Ρέγκυρα). Και οι δύο είχαν εξοριστεί προηγουμένως στους Οθωνούς.

Πολυβάσανος εξορία

«Πολυχρόνιος» και «πολυβάσανος» και «πολυστένακτος» υπήρξε η εξορία αυτή των δύο ηγετών (ήταν η τρίτη του Ζερβού και η δεύτερη του Μομφερράτου) και κράτησε αυστηρή και ανέλεκτη, πεντέμισι περίπου χρόνια: από τις 2 Οκτωβρίου 1851 έως τις 6 Φεβρουαρίου 1857. Ο Μομφερράτος δεν φαίνεται να έγραψε αναμνήσεις από τη φοβερή αυτή δοκιμασία του αλλά ο Ζερβός, εκρηκτικός και χειμαρρώδης όπως ήταν, έγραψε το χρονικό της εξορίας του σε ολόκληρο βιβλίο υπό τον τίτλο «**Η επί των Αντικυθήρων αιχμαλωσία μου, 1857**». Το πολύτιμο αυτό ντοκουμέντο έμεινε πολλά χρόνια ανέκδοτο και εκδόθηκε μόλις το 1972 από τον αείμνηστο Χρήστο Σωτηρίου Θεοδωράτο (+1974).



Ο Ηλίας Ζερβός-Ιακωβάτος (αριστερά) και ο Ιωσήφ Μομφερράτος (δεξιά), οι δύο κύριοι ηγέτες του Ριζοσπαστισμού (1848-1864), που εξορίστηκαν αντίστοιχα στα Αντικύθηρα και την Ερείκουσα, από τις 2 Οκτωβρίου

1851 έως τις 6 Φεβρουαρίου 1857. Ο πρώτος, στο βιβλίο του «**Η επί των Αντικυθήρων αιχμαλωσία μου και η των συναιχμαλώτων μου, 1857**», δίνει συγκλονιστικά στοιχεία για τη ζωή του και τη ζωή των ολίγων κατοίκων του «βράχου» της εξορίας του.

Είναι πολύ ζοφερές οι εικόνες που δίνει εκεί ο αιχμάλωτος των Αντικυθήρων, τόσο για τη φυσική διαμόρφωση του «βράχου» της εξορίας του, όσο και για τις συνθήκες υπό τις οποίες έζησε εκεί στα μακρά χρόνια της «αιχμαλωσίας» του. Παραθέτω εδώ μερικά συγκλονιστικά αποσπάσματα.

Αντικύθηρα

«Η νήσος αυτή κείται μεταξύ Κρήτης και Κυθήρων, εις απόστασιν εξ αμφοτέρων 25 ως έγγιστα μιλίων και κυματοδέρνεται σφοδρώς από τα αενάως σχεδόν κλυδωνιζόμενα πελάγη του Αιγαίου και της Αφρικής (...) ούτε λιμένες ούτε παραλία ομαλά και ψαμμώδεις μετριάζουν οπωσούν την αγρίαν θέαν της· ακταία λήγουσαι πανταχόθεν εις υψιρόφους και αποκρήμους βράχους επαυξάνουν απεναντίας την φρικωδία της. Τα καταπλέοντα εις αυτήν πλοίαρια προσορμίζονται στιγμιαίως ενώπιον δύο μικρών ξηροποτάμων, εντός των οποίων και αποσύρονται μετά την αποβίβασιν του φορτίου των ή απέρχονται παραχρήμα προς εξασφάλισίν των εκ των αείποτε σχεδόν επικειμένων τρικυμιών.

Το έδαφος αυτής είναι άνισον, πετρώδες και κατά το πλείστον αυτού μέρος άγονον και ξηρόν. Τα προϊόντα της, εκ των οποίων σιτίζονται και αποκλειστικώς οι κάτοικοι, είναι κριθή, ολίγος οίνος και τυρός (...) ούτε δάση ούτε υψίκομα δένδρα, ούτε ακμαία βλάστησις ευδοκιμούν επ' αυ-

τής, ούτε χειμερινά κηπεύματα χλοάζουν, ούτε εαρινά άνθη αρωματίζουν τον αέρα· μικρά τινά δενδρύλλια ημικεφυλισμένα, αχρωμάτιστα και κληματοειδή φύονται μόνον σποράδην, ως τα αχλόα βρύα επί των αγρίων βράχων.

Τα πηγαία ύδατα, τα οποία αναβρύουν εις δύο ή τρία μέρη, είναι μάλλον αχρεία και ρυπαρά· το κλίμα κάθυγρον και επίνοσον, μάλιστα περί το θέρος, ένεκα των αιφνιδίων ατμοσφαιρικών μεταβολών εκ του υπερβολικού καύσωνος εις το δριμύ σχεδόν ψύχος...

Πεντήκοντα οικογένειαι

Πεντήκοντα ως έγγιστα οικογένειαι, διεσπαρμέναι ένθεν και κείθεν, απαρτίζουν όλον τον πληθυσμόν της νήσου· αι οικίαι των είναι αι πλείσται κατεσκευασμένα άνευ ασβέστου ως αι ποιμενικάι καλύβαι· έτεραι εισδύουν εντός των σχισμών των βράχων, ως τόσα αυτοφυή σπήλαια, ή υπό την γην ως τόσαι κατακόμβαι· τα δώματα ή οροφάι είναι ηηλοσκέπαστα και υδροστάζουσιν εν καιρώ χειμώνος ως τα υπόγεια άντρα· εσωτερικώς διαχωρίζονται εις τόσας κρύπτας, ομοίως με τας κυψέλας σχεδόν των μελισσών, καθύγρους, βορβορώδεις, πλήρεις μολυντικών και οχληρών ζωύφιων, σκοτεινάς ή φωτιζόμενας μόλις από την θύραν ή μικράν τινά οροφικήν οπήν...

Το έλαιον σπανίως αρτύνει τον πι-

κρόν άρτον των και σπανιώτερον ανάπτει την απεχρωμένην λυχνίαν των· τα πυκνά σκότη συνοδεύουν τους ύπνους των, ως η ρακώδης πενία καλύπτει τας σάρκας των... Ασθενούν, θεραπεύονται ή αποθνήσκουν και ιατρος ουδέποτε επισκέπτεται την κοίτην των.

Εις μίαν δε της νήσου ταύτης, ή μάλλον του καταχθονίου τούτου βαράθρου, βορειάν εσχатиάν, κοιλωτήν ως η τάφρος και αγρίαν ως ο κρημνός, καλουμένην Ποταμόν, είχαν την διαμονήν μου. Ερείπια τινά καλυβών (...) και λίθοι υπερμεγέθεις και ανεστραμμένοι ως από ηφαιστειον έκρηξιν περιεκάλυπτον αμφοτέρας τας επικλινείς όχθας της νάπης ταύτης. Εντός των αποτεφρωμάτων τούτων της φύσεως και του χρόνου ηγειρόντο εννέα οικήσιμοι οικίαι. Μια δε από ταύτας προς την δυτικήν όχθην, απέναντι εκείνης του Υπαστηνόμου, με δύο σεσηπυίας θύρας άνευ ασφαλών κλειθρών, με τέσσαρα ημίθραυστα παράθυρα άνευ υέλων, με διαφόρους οπές ή φεγγίτας, με σανίδωμα ρυπαρόν και πεπαλαιωμένον, με στέγην ούτως ειπείν άστεγον και υδροστάζουσαν εν καιρώ χειμώνος, με ένα μεσότοιχον διαχωρίζοντα αυτήν εις δύο άνισα μέρη και με σμήνη ακαθάρτων και δηκτικών ζωύφιων εδιωρίσθη ως φυλακή μου. (...) Τοιαύτη είναι η νήσος, επί της οποίας απεβίβάσθη και τοιούτο το οικημα, εντός του οποίου εφυλακίσθην. (...)

Γενόμενος δεκτός μετά την αποβίβασιν μου υπό του υπαστυνόμου Γε-



Το λιμάνι των Αντικυθήρων. «Η νήσος αυτή... κυματοδέρνεται σφοδρώς από τα αενάως σχεδόν κλυδωνιζόμενα πελάγη του Αιγαίου και της Αφρικής», έγραφε το 1857, ο Ηλίας Ζερβός - Ιακωβάτος. Δεκατέσσερις δεκαετίες αργότερα, τα Αντικύθηρα, που απόκτησαν προβλήτα πριν από 10 μόλις χρόνια, το χειμώνα μένουν συχνά και για πολλές μέρες, χωρίς ακτοπλοϊκή σύνδεση με την υπόλοιπη χώρα.

ωργίου Κασιμάτη Κουμουλή Κυθηρείου, μετεφέρθη εις το γραφείον του, όθεν μετ' ολίγον άνευ της παραμικράς και ενταύθα διακοινώσεως σχετικής με την αφορμήν και τον χαρακτήρα της εκτοπίσεώς μου, ερρίφθη εντός του οικίσκου τον οποίον ιχνογράφησα, ως κτήνος εντός κενού και ρυπαρού αχυρώνος. Δύο χωροφύλακες πεμφθέντες επί τούτου εκ Κυθήρων εφρούρουν αυτόν νυχθημερόν και με παρηκολούθουν μακρόθεν, οσάκις εξηρχόμην εις περιπατον.

Αποχωρισθείς ούτως εκ του λοιπού κόσμου ουδένα άλλον εύρον σύντροφον και παρήγορον εις την οδυνηράν αυτήν μόνωσιν και εγκατάλειψίν μου, ειμή την αντίληψιν της θείας προνοίας και το ηθικόν θάρρος της αγνής συνειδήσεώς μου».

Είπαμε ότι, αντίθετα με τον Ηλία Ζερβό - Ιακωβάτο, ο Ιωσήφ Μομφερράτος δεν έγραψε αναμνήσεις από τη μεγάλη περιπέτεια της εξορίας του στην Ερείκουσα. Εσώθησαν, όμως, αρκετά γράμματά του της εποχής εκείνης, πολιτικά και οικογενειακά (που δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς από τον υποφαινόμενο), τα οποία μας δείχνουν, τα μεν πολιτικά το ακμαίο του φρόνημα και τις ακλό-

νητες δημοκρατικές αρχές του, τα δε οικογενειακά (προς τους αδελφούς του) τις πολύ δύσκολες συνθήκες υπό τις οποίες έζησε τότε και την έσχατη ένδεια με την οποίαν αντιμετώπιζε τις δυσκολίες αυτές.

Τον απασχολούν βασανιστικά και πιεστικά η εξοικονόμηση ολίγου σιταριού για το πικρό ψωμί της εξορίας του, και η εξασφάλιση πενιχρής οικονομικής βοήθειας για τα απολύτως απαραίτητα της ζωής: το καθημερινό φαγητό, τα στοιχειώδη ρούχα και παπούτσια, και το νοίκι - αυτά και τίποτε άλλο: συνθήκες εξουθενωτικές ακόμα και για έναν ακλόνητο ιδεολόγο... Και όμως έμεινε ανένδοτος...

Ερείκουσα

Ο καθηγητής Δημήτριος Σωτ. Λουκάτος, που πήγε τον Ιούλιο του 1960 στα «διαπόντια» νησιά Οθωνούς, Ερείκουσα και Μαθράκι, με λαογραφική αποστολή της ακαδημίας Αθηνών, στην έκθεσή του προς το «Λαογραφικό Αρχείο» της Ακαδημίας και στο σημείο που κάνει λόγο για την Ερείκουσα, γράφει ότι η νήσος ονομάζεται από τους εντοπίους **Ρούξα** και οι κάτοικοί της **Ρουξιώτες** ή **Ρου-**

κασιώτες, επίσης ότι «κατά το χειμώνα η νήσος είναι δυνατόν ν' αποκλεισθή και επί 15 ή 20 ημέρας, πράγμα που οδηγεί εις την αποθηκευτικήν οικιακήν οικονομίαν». Και σε μια υποσημείωση προσθέτει τα ακόλουθα: «Οι παλαιότεροι διηγούνται, ότι εις τους χρόνους της ιστιοπλοΐας η νήσος απεμονούτο επί τρίμηνον, πολλάκις δε εχρειάζοντο 20 ημέραι διά να φθάση μικρόν ιστιοφόρον από της Ερεικούσης εις την πόλιν της Κερκύρας ή τανάπαλιν. Τούτο εξηγεί διατί επί Αγγλοκρατίας η νήσος (ως και οι Οθωνοί) εχρησιμοποιήθη ως τόπος εξορίας των ριζοσπαστών (ενωτικών) Ι. Μομφερράτου, Η Ζερβού - Ιακωβάτου κ.ά. (Δεικνύεται εισέτι η οικία Γ. Κατέχη, όπου παρέμεινεν ο Ι. Μομφερράτος, νυμφευθείς εν τη νήσω την Αγγελικήν Μάνεση)»⁽¹⁾

Όπως με πληροφόρησε αργότερα ο κ. Δημ. Σ. Λουκάτος, στη χειρόγραφη έκθεσή του προς το «Λαογραφικό Αρχείο» της Ακαδημίας υπάρχουν και άλλες πληροφορίες που πήρε από τους κατοίκους (600 το 1960) της Ερείκουσας: «Είχαμε και συμπεθεριό εμείς με τους Κεφαλονίτες. Ηρθε εδώ εξόριστος ένας Μομφερράτος κι εγνωρίστηκε με το κορίτσι του σπιτιού που έμενε και το παντρεύτηκε.

Οικογένεια Μάνεση. Ητανε όμορφη γυναίκα».

Επίσης ο Γεώργιος Κατέχης του Αναστασίου ή Νάππας, που το 1960 κατοικούσε «στο παλαιό αρχοντικό των Ναππαίων (Κατέχηδων), όπου έζησε εξόριστος ο Μομφερράτος» του έδωσε και τις ακόλουθες πληροφορίες: «Η Αγγελική Μάνεση που πήρε ο Μομφερράτος είχε κι άλλες αδερφάδες, όμορφες. Κι οι εγγονές τους και τώρα είναι όμορφες». «Ο αντιπροσπάπος μου Τζουγάνης Κατέχης (Νάππας) ήταν άρχοντας στα νησιά αυτά. Είχε κι ανεμόμυλους: δύο στους Οθωνούς, έναν εδώ στην Ερείκουσα και έναν αντίκρου στην Κέρκυρα. Είχε και μαγαζί στους Οθωνούς. Τον έβαλε ο Μομφερράτος κι επήγε αυτός στην οικογένεια Μάνεση κι έκαμε την προξενιά. Πήγε κι ο ίδιος τα δώρα στη νύφη από τον εξόριστο»⁽²⁾

Σημειώσεις:

1) Βλ. Δημ. Σ. Λουκάτου, «Λαογραφική αποστολή εις τας νήσους Οθωνούς, Ερείκουσαν και Μαθράκι τον Νομό Κερκύρας (9-28 Ιουλίου 1960)», «Επετηρίς του Λαογραφικού Αρχείου» της Ακαδημίας Αθηνών, τομ. ΙΓ' - ΙΔ' (1960-61), 1962, σ. 272 και σημ. 3

2) Βλ. Γιώργου Γ. Αλιανδράτου, «Ανέκδοτα γράμματα του Ιωσήφ Μομφερράτου στους αδελφούς του από την Ερείκουσα», περ. «Κεφαλληνιακά Χρονικά», τομ. 3 (1979), σσ. 285-286.



Ο οικισμός Ποταμός όπου βρίσκεται το λιμάνι των Αντικυθήρων. Συγκεντρώνει τους περισσότερους από τους 70 κατοίκους του νησιού, είναι ο μόνος οικισμός που υδροδοτείται και ο μόνος που εξυπηρετείται από το σταθμό παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος. Οι άλλοι οικισμοί και τα απομακρυσμένα σπίτια τροφοδοτούνται με ηλιακή ενέργεια και το χειμώνα, με την έλλειψη ηλιοφάνειας, έχουν πρόβλημα ηλεκτροδότησης.



Το λιμάνι των Αντικυθήρων. Τα πρώτα έργα υποδομής ξεκίνησαν στο νησί μετά το 1983, με την κατασκευή της προβλήτας και του σταθμού παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος. Το νησί εξυπηρετείται ικανοποιητικά με πλοίο το καλοκαίρι, αλλά από τότε που καταργήθηκε η πριμοδότηση των άγονων γραμμών, τα Αντικύθηρα, που είναι εκτεθειμένα σε όλους τους ανέμους, το χειμώνα μένουν συχνά και για πολλές ημέρες, χωρίς σύνδεση με την υπόλοιπη χώρα.

Στο βράχο των Αντικυθήρων

Τα προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν για να μην ερημώσει το νησί

Της **Ελευθερίας Τραϊού**

ΤΑ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΑ είχαν πάντοτε ολιγάριθμο πληθυσμό. Οι κάτοικοί του, 784 ψυχές το 1907, 346 το 1946, και 70 μόλις άνθρωποι σήμερα, ξέρουν καλά τι σημαίνει να ζεις σε έναν τόπο εξαιρετικά μικρό και ολιγάνθρωπο, για να τύχει κρατικής μέριμνας. Οι γέροντες διηγούνται ότι υπήρξαν διαστήματα κατά τα οποία το νησί έμεινε χωρίς ιερέα. Στις περιπτώσεις αυτές, για να μην ταφούν «αδιάβαστοι» οι νεκροί, αναγκάστηκαν να βρουν λύσεις που δείχνουν πόσο τραγική ήταν η ζωή τους. Στα παλιά χρόνια άναβαν φωτιά στην πλησιέστερη προς την Κρήτη ακτή, για να ειδοποιήσουν με τον καπνό ότι έχουν κηδεία, προκειμένου να ψάλλει τη νεκρώσιμη ακολουθία, ιερέας από την Κρήτη. Στη δεκαετία του 1970, όταν το νησί έμεινε και πάλι χωρίς ιερέα, για περισσότερα από 10 χρόνια, τα μηνύματα με καπνό αντικαταστάθηκαν από μαγνητόφωνο. Οι κάτοικοι χρησιμοποιούσαν κασέτα με τη νεκρώσιμη ακολουθία, όταν συνόδευαν τους συντοπίτες τους, στην τελευταία τους κατοικία.

Ιστορία

Η ζωή δεν ήταν ποτέ εύκολη στο μικρό νησί που λόγω της στρατηγικής του θέσης, στο σημείο επαφής του Κρητικού και του Ιονίου Πελάγους, γνώρισε πολλούς κατακτητές, υπήρξε άντρο πειρατών και συχνά τόπος εξορίας. Πρώτοι κάτοικοί του ήταν οι Κρήτες και Δρύοπες ενώ άλλοι εκτιμούν ότι το νησί κατακτήθηκε και εποίκισθηκε πρώτα από Δόλωπες που ήρθαν από την Αιγιάλη της Πελοποννήσου, το 1045 π.Χ. Κατά την αρχαιότητα είχε πολλές ονομασίες όπως Αίγιλα, Αίγυλον, Ωγιλον, Αιγιαλία, Αιγυλία, Σιγίλοι, κ.ά., καθώς επίσης και Σατυρία αφού, σύμφωνα με τη μυθολογία, ο πρώτος κάτοικος του νησιού ήταν ένας Σάτυρος με τερατώδη μορφή. Στα βυζαντινά χρόνια αναφέρεται ως Κυθουρία, αργότερα ως Τσιριγότο και στη λαϊκή γλώσσα ονομάζεται «Λειοί».

Κατά τους Ρωμαϊκούς χρόνους το νησί καταστράφηκε, έμεινε έρημο για 200 χρόνια και έγινε τόπος εξορίας για οικογένειες χριστιανών. Από τον 13ο έως τον 18ο αι. το νησί ήταν υπό την εξουσία των Ενετών, ενώ ορισμένα διαστήματα του 13ου αι. ανήκε στους Βυζαντινούς. Από το 1797 έως το 1807 περιήλθε στη γαλλική δημοκρατία ενώ κατά την Αγγλοκρατία χρησιμοποιήθηκε ως τόπος εξορίας Επτανησίων αγωνιστών. Όσον αφορά στους νεώτερους χρόνους άξια μνείας είναι η προσφορά των Αντικυθηρίων στα συμμαχικά υποβρύχια τα οποία εφοδιάζαν με καύσιμα που είχαν συλλέξει από βυθισμένα σε αερομαχίες πλοία. Για την πράξη τους αυτή τιμωρήθηκαν σκληρά από τους Γερ-



Αντικύθηρα. Τα εξωκλήσια της Παναγίας και του Αγίου Διονυσίου.

μανούς οι οποίοι το 1944 εξόρισαν όλους τους κατοίκους στην Κρήτη.

Εγκατάλειψη

Η εκτόπιση αυτή είχε οδυνηρές συνέπειες για τους κατοίκους που έχασαν όλα τα υπάρχοντά τους. Παρόλα αυτά, μετά την αποχώρηση των κατακτητών επέστρεψαν στο νησί, όπου τις επόμενες δεκαετίες η κρατική αδιαφορία για τον τόπο τους διέψευσε κάθε ελπίδα για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης. Εως και τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980, οι Αντικυθηρίοι έζησαν χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα, γιατρό, συγκοινωνία (προβλήματα), αγροτικούς δρόμους και ενίοτε χωρίς παππά. Η αλόγιστη εγκατάλειψη και το υποβαθμισμένο επίπεδο ζωής οδήγησαν στη μετανάστευση, εσωτερική και εξωτερική με αποτέλεσμα το νησί να ζήσει μια περίοδο 18 χρόνων, κατά την οποία δεν έγινε μυστήριο γάμου ή βάπτισης. Από την ένωση των απαρχαίων Αντικυθηρίων «Ο Άγιος Μύρων», μας πληροφόρησαν ότι το 1946 στο νησί υπήρχαν 67 μαθητές σχολείου. Σήμερα είναι μόνο δύο.

Οι ασχολίες των σημερινών κατοίκων δεν διαφέρουν από εκείνες των παλαιότερων χρόνων όταν οι Αντικυθηρίοι επιβίωναν καλλιεργώντας κριθάρι για την παρασκευή του ψωμιού, σιτάρι, ψαρές (είδος αρακά), κηπευτικά και αμπέλια. Οι καλλιέργειες ήταν

μικρές με παραγωγή που μόλις κάλυπτε τις τοπικές ανάγκες. Η παραγωγή ελιάς ήταν ασήμαντη, γεγονός που ανάγκαζε τους κατοίκους να μετακομί-

ζουν και να δουλεύουν στα Κύθηρα τις περιόδους της συγκομιδής του ελαιοκάργου, ζητώντας αμοιβή σε εί-

Συνέχεια στην 8η σελίδα



Οι ασχολίες των σημερινών κατοίκων δεν διαφέρουν από εκείνες των παλαιότερων χρόνων, όταν οι Αντικυθηρίοι επιβίωναν καλλιεργώντας κριθάρι, για την παρασκευή του ψωμιού, σιτάρι, ψαρές (είδος αρακά), κηπευτικά και αμπέλια. Οι καλλιέργειες ήταν και είναι μικρές με παραγωγή που μόλις καλύπτει τις τοπικές ανάγκες.

Συνέχεια από την 7η σελίδα

δος (λάδι). Άλλοι οικονομικοί πόροι ήταν η κτηνοτροφία, η μελισσοκομία και η αλιεία (το νησί φημίζεται τόσο για το μέλι όσο και τα ψάρια του).

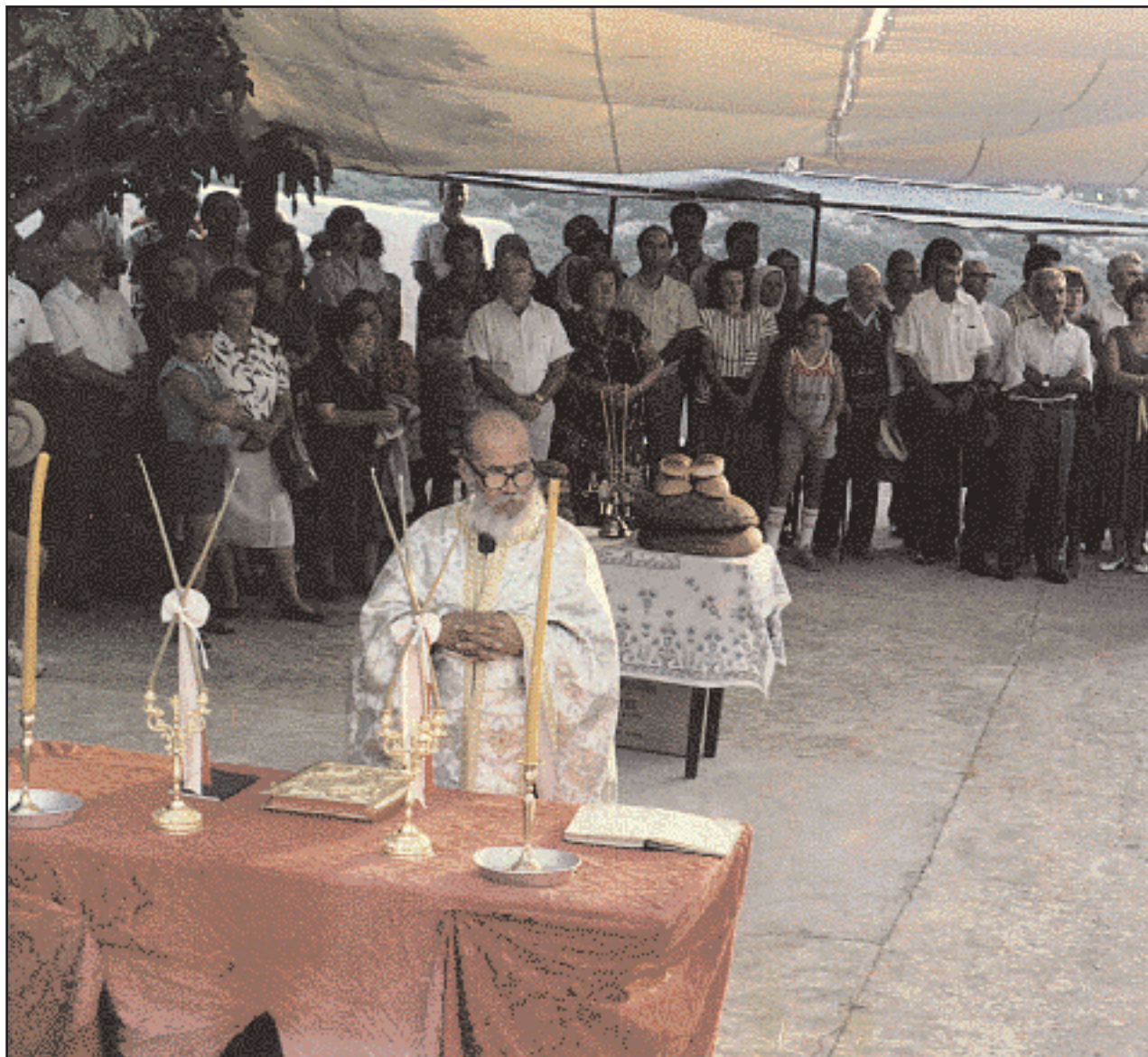
Τα Αντικύθηρα είχαν άλλοτε 17 οικισμούς εκ των οποίων απέμειναν οι μισοί. Οι περισσότεροι έχουν ένα έως τρία σπίτια, ενώ οι περισσότεροι κάτοικοι συγκεντρώθηκαν στον Ποταμό, που βρίσκεται στο λιμάνι και είναι το μόνο χωριό που υδροδοτείται. Οι υπόλοιποι κάτοικοι εξυπηρετούνται από πηγάδια και σε περιόδους ξηρασίας αναγκάζονται να μεταφέρουν νερό από τον Ποταμό. Οι αποστάσεις μεταξύ των οικισμών δεν είναι μεγάλες, αλλά δυσκολεύουν τους ηλικιωμένους που αποτελούν τη μεγάλη πλειοψηφία του πληθυσμού.

Όσον αφορά στην καταγωγή τους, οι Αντικυθήριοι είναι κρητικής καταγωγής, απόγονοι Σφακιανών που εγκαταστάθηκαν εκεί τον ΙΗ' αιώνα. Αυτό μαρτυρείται μέσα από τη διάλεκτό τους, τις παλιές φορεσιές, τη λύρα, τους χορούς και τα τραγούδια που έφεραν από την πατρίδα τους. Προστάτης του νησιού είναι ο Άγιος Μύρων, που γιορτάζει στις 17 Αυγούστου. Την ημέρα αυτή τα Αντικύθηρα δέχονται εκατοντάδες προσκυνητές (φέτος έφθασαν τους 700), γίνεται λιτανεία και μεγάλο πανηγύρι.

Οι προσκυνητές φιλοξενοούνται σε συγγενικά τους σπίτια γιατί το νησί δεν έχει τουριστική υποδομή με αποτέλεσμα να εξυπηρετεί πολύ μικρό αριθμό επισκεπτών. Διαθέτει μία μόνο παραλία, γιατί, αν και αρκετά πράσινο, το μικρό νησί είναι ουσιαστικά ένας βράχος στη μέση της θάλασσας. Τα μελτεμια δεν το ξεχνούν σχεδόν ποτέ, αλλά τα νερά του είναι μοναδικής καθαρότητας.

Η τουριστική ανάπτυξη και η αποτροπή της ερήμωσης του νησιού προϋποθέτουν έργα υποδομής όπως η ύδρευση των οικισμών, η βελτίωση και η ασφαλτόστρωση ορισμένων τουλάχιστον δρόμων, η ηλεκτροδότηση κ.ά. Τα πρώτα έργα υποδομής ξεκίνησαν μετά το 1983, με την κατασκευή της προβλήτας και του σταθμού παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος. Ο τελευταίος εξυπηρετεί μόνο τον Ποταμό, ενώ οι υπόλοιποι οικισμοί και τα απομακρυσμένα σπίτια εξυπηρετούνται αντίστοιχα από συγκεντρωτικές ή ατομικές φωτοβολταϊκές μονάδες (ηλιακή ενέργεια). Αναπόφευκτα, το χειμώνα, όταν η συννεφιά δεν είναι σπάνιο φαινόμενο, τα σπίτια έχουν πρόβλημα ηλεκτροδότησης, γεγονός που δικαιώνει το αίτημα των κατοίκων τους να συνδεθούν με τον κεντρικό σταθμό.

Άλλα προβλήματα που πρέπει να επιλυθούν είναι ο καλύτερος εξοπλισμός του αγροτικού ιατρείου ώστε να αντιμετωπίζονται τα επείγοντα περιστατικά, η κατασκευή ελικοδρομίου που είναι απαραίτητο για επείγουσα αερομεταφορά ασθενών και η καλύτερη ακτοπλοϊκή σύνδεση. Το νησί εξυπηρετείται ικανοποιητικά το καλοκαίρι αλλά από τότε που καταργήθηκε η πρωτοδότηση των άγονων γραμμών, τα Αντικύθηρα, που είναι εκθειμένα σε όλους τους ανέμους, το χειμώνα μένουν συχνά και για πολλές μέρες, χωρίς σύνδεση με την υπόλοιπη χώρα. Όσον αφορά τέλος στην ψυχαγωγία, ελλείπει αναμεταδότη οι κάτοικοι βλέπουν μόνο ET 1, στο μικρό και απομακρυσμένο νησί που χρειάζεται την κρατική μέριμνα για να μην ερημώσει.



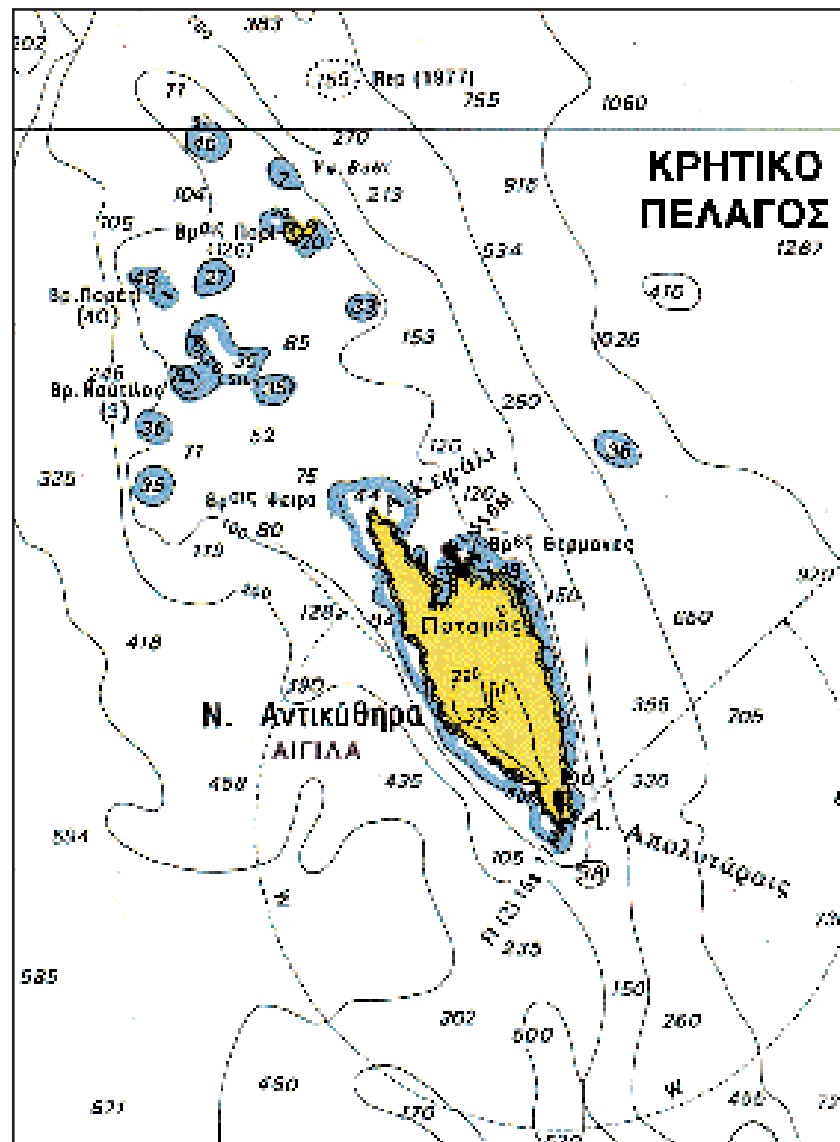
Ο ιερέας των Αντικυθήρων, Αντώνιος Λιγοψυχάκης, λειτουργεί έξω από την εκκλησία του Αγίου Μύρων, που εορτάζει στις 17 Αυγούστου και θεωρείται ο προστάτης του νησιού. Την ημέρα αυτή τα Αντικύθηρα δέχονται εκατοντάδες προσκυνητές, γίνεται λιτανεία και μεγάλο πανηγύρι.



Πάτημα του μούστου σε παραδοσιακό πατητήρι των Αντικυθήρων. Πίσω διακρίνεται η θαμνώδης βλάστηση του νησιού, που είναι καταπράσινο, παρά το γεγονός ότι είναι ουσιαστικά ένας βράχος στη μέση της θάλασσας, τον οποίο δέρνουν όλοι οι άνεμοι.



Οι αδελφοί Δημήτρης και Πέτρος Ανδρόνικος, κάτοικοι Αυστραλίας, με γοφάρι 50 κιλών και ένα ροφό που ψάρεψαν στα νερά των Αντικυθήρων. Το νησί φημίζεται για τα ψάρια του και η αλιεία ήταν παλαιότερα από τις κύριες ασχολίες των κατοίκων του.



Τα Αντικύθηρα βρίσκονται στο σημείο επαφής του Κρητικού και του Ιονίου Πελάγους. Το νησί έχει έκταση περίπου 20 τ. χιλιόμετρα και απέχει αντίστοιχα 16 και 18 ν. μίλια από τις κοντινότερες του ακτές της Κρήτης και των Κυθήρων (τμήμα χάρτη της Υδρογραφικής Υπηρεσίας του Πολεμικού Ναυτικού, αρ. 43 INT 3.700, εκδ. 1986)



Οι Αντικυθήριοι είναι κρητικής καταγωγής, απόγονοι Σφακιανών που εγκαταστάθηκαν εκεί τον 19^ο αιώνα. Αυτό μαρτυρείται μέσα από τη διάλεκτό τους, τις παλιές φορεσιές, τη λύρα, τους χορούς και τα τραγούδια που έφεραν από τον τόπο τους. Στη φωτογραφία, στιγμιότυπο από το γλέντι που γίνεται στις 17 Αυγούστου - μετά τη λειτουργία του Αγίου Μύρωνος - και είναι τα τελευταία χρόνια η μοναδική ψυχαγωγία των κατοίκων. (Φωτογραφίες: Αδελφοί ΠΑΤΕΡΑΚΗ).

Τα Διαπόντια Νησιά

Οθωνοί, Ερείκουσα και Μαθράκι αποτελούν το ακρότατο ελληνικό έδαφος προς τη Δύση

Του Σπύρου Γ. Μοσχονά

Φιλολόγος, επ. Ανκειάραχη

ΣΤΑ βορειοδυτικά της Κέρκυρας δέκα με δεκατέσσερα περίπου μίλια από τις ακτές της, εκεί που το Ιόνιο Πέλαγος ενώνεται με την Αδριατική Θάλασσα, απλώνεται το σύμπλεγμα των Διαπόντιων Νησιών, ακρότατο ελληνικό έδαφος προς τη Δύση.

Τα τρία μεγαλύτερα νησιά, που δεν ξεπερνούν τα 10 τετραγωνικά χιλιόμετρα το καθένα, είναι κατά σειρά απόστασης από την Κέρκυρα το Μαθράκι, η Ερείκουσα και οι Οθωνοί που σχηματίζουν νοητό τρίγωνο με 7 περίπου μίλια την κάθε πλευρά του.

Άγνωστα

Για τα νησιά αυτά δεν υπάρχει συστηματική ιστορική έρευνα. Η γεινιάσή τους, ως φαίνεται, με την Κέρκυρα τα απορροφά, επειδή οι ιστορικοί σ' αυτή στρέφουν κυρίως το ενδιαφέρον τους. Έτσι παρέμεναν σχεδόν άγνωστα στους πολλούς και δυστυχώς εξακολουθούν και σήμερα να παραμένουν άγνωστα παρά το γεγονός ότι πρόκειται για νησιά έκπαγλης φυσικής ομορφιάς και με εξέχουσα στρατηγική σημασία και θέση, στα οποία διαβιούν 900 περίπου κάτοικοι σήμερα.

Από τους παλαιούς ιστορικούς ελάχιστες πληροφορίες έχουμε για τα Διαπόντια νησιά και οι υπάρχουσες αναφέρονται κυρίως στο μεγαλύτερο νησί, τους Οθωνούς. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να διατυπωθούν διάφορες θεωρίες σχετικά με την ιστορική διαδρομή τους.

Έτσι, υποστηρίχθηκε π.χ. η άποψη από τον Φιλ. Οικονόμου στο βιβλίο του «Οδυσσεύς νόστος» (Αθήνα 1937), ότι η ομηρική Σχερία, το νησί δηλαδή των Φαίακων, που αναφέρει ο ποιητής στην Ε' Ραψωδία της Οδύσσειας, είναι οι Οθωνοί και όχι οι Κέρκυρα. Ταυτόχρονα, όμως, η τοπική παράδοση ταυτίζει το νησί των Οθωνών με εκείνο της Καλυψούς, και οι κάτοικοί του εξακολουθούν να δείχνουν έως σήμερα τη σπηλιά όπου η Καλυψώ κράτησε για χρόνια τον Οδυσσέα πιθανότατα οι πρώτοι κάτοικοι των Διαπόντιων νησιών να ήταν Ιλλυριοί και οι Έλληνες να εγκαταστάθηκαν εκεί στους πρώιμους αποικισμούς προς τα τέλη του 8ου π.Χ. αι., όταν οι Κορίνθιοι αποίκισαν την Κέρκυρα και τις ακτές της Β. Ηπείρου.

Βεβαιωμένες μαρτυρίες

Οι πρώτες βεβαιωμένες μαρτυρίες για τα νησιά και κυρίως για τους Οθωνούς απαντώνται στον τραγικό Χαλκιδαίο ποιητή Λυκόφωνα (320-



Τριάντα περίπου ιστιοφόρα διέθετε τον προηγούμενο αιώνα το Μαθράκι, και η οικονομία του ήταν βασισμένη στη γεωργία, την αλιεία και τη ναυτιλία. Σήμερα, στο λιμάνι του υπάρχουν λίγες μόνο ψαρόβαρκες, και οι πόροι των 120 περίπου κατοίκων του περιορίζονται στις συντάξεις, τα εμβάσματα των αποδήμων, το ψάρεμα και το μάζεμα της ελιάς.

250 περίπου π.Χ.). Στο ποίημά του «Αλεξάνδρα» ή «Κασσάνδρα», εκεί που περιγράφει τους αποικισμούς των Ελλήνων στη Δύση (στ. 1034-1044), αναφέρει τη νήσο Οθωνό, όπου κατέφυγε για λίγο, όπως λέει, ο παλιός στρατιώτης του Ελεφήνορας, όταν άθελά του σκότωσε τον πάππο του Αβαντα. Ο ίδιος μάλιστα δίνει την πληροφορία ότι το νησί ήταν τότε γεμάτο φίδια.

Κατά την περίοδο της ρωμαιοκρατίας τα νησιά αναφέρονται από τον Ρωμαίο ιστορικό Γάιο Πλίνιο τον Πρεσβύτερο (23-79 μ.Χ.) στο έργο του «Naturalis Historia» και από τον Κλαύδιο Πτολεμαίο (108-168 μ.Χ.). Μαρτυρία για τα νησιά υπάρχει και στο έργο του Αλεξανδρινού λεξικογράφου του Ε' μ.Χ. αιώνα Ησύχιου «Συναγωγή πασών λέξεων» ενώ σημαντικότητα είναι η πληροφορία του ιστορικού των ιουστινιάνειων χρόνων Προκόπιου, ο οποίος στο β' βιβλίο των «Ιστοριών» του αναφέρει τα Διαπόντια νησιά και τα αποκαλεί όλα μαζί για πρώτη φορά «Οθωνούς» όνομα που σήμερα προσδιορίζει μόνο το μεγαλύτερο νησί: «Οθωνοί δε καλούνται τανίν αι νήσοι αύται... ου πολλώ άποθεν της Φαιακίδος (Κέρκυρας), αλλ' όσον σταδίων τριακοσίων... ουδέ ανθρώπων εχούσας οικίας, ουτε ζώνων, ουτε άλλων των παράπαν ουδέν». (Β, IV, 22).

Κατά τη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου απουσιάζουν σχεδόν εντελώς οι μαρτυρίες για την τύχη των Διαπόντιων νησιών. Θα πρέπει να υποθέσουμε ότι αν δεν είναι εντελώς ακατοίκητα, θα έχουν πάρα πολύ λίγους κατοίκους, άποψη που άλλωστε συμφωνεί και με τη μαρτυρία του Προκοπίου. Στην ερήμωση των νησιών θα συντελέσει αργότερα και ο φόβος των πειρατών που θα εμφανιστούν στις ελληνικές θάλασσες, συμπεράσμα που εξάγεται και από σχετικές τοπικές παραδόσεις.

Νέος εποικισμός

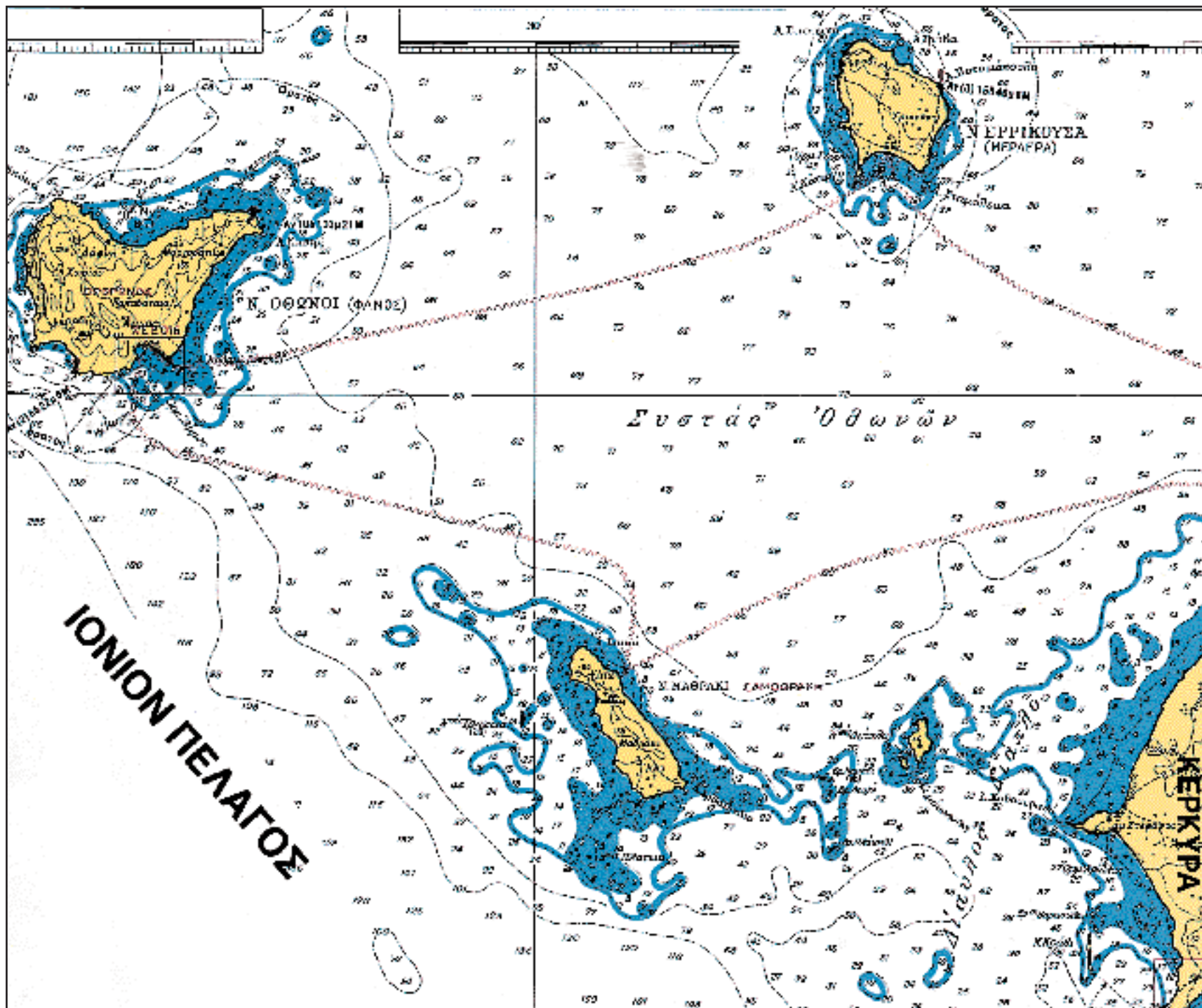
Τον 16' αι. ο Αραβας γεωγράφος Idrisi, που έζησε στη Σικελία, αναφέρει τους Οθωνούς ως Θανό (Thano), ενώ κατά τη διάρκεια της Ενετοκρατίας τα νησιά αναφέρονται στους Πορτολάνους (ναυτικούς χάρτες) ως: Οθωνοί, Εριχούσα (Ριχούσα), Μαθλέρα (Μαθλέρες), και το Μαθράκι ως Σαμοθράκι. Την ίδια εποχή γίνεται ο νέος εποικισμός των Διπόντιων από κατοίκους των Παλών και της Ηπείρου που έδωσαν στα νησιά το «χρώμα» και τη νοοτροπία του τόπου της καταγωγής τους, ιδιότητες που παραμένουν αναλλοίωτες ως σήμερα. Στους χρόνους της λεγόμενης Αγγλικής Προστασίας (1815 -

1864) τα νησιά και κυρίως η Ερείκουσα εχρησιμοποιήθηκαν ως τόποι εξορίας των Επιφανών αγωνιστών για την Ενωση της Επτανήσου με την Ελλάδα (Ριζοσπαστών). Σ' αυτήν εξορίστηκαν ο Ιωσήφ Μομφεράτος (1851-1857), και ο πρωταγωνιστής του ριζοσπαστισμού Ηλίας Ζερβός Ιακωβάτος.

Μετά την Ενωση των Ιόνιων Νησιών με την Ελλάδα (1864), τα Διαπόντια έγιναν τμήμα του ελεύθερου ελληνικού κράτους και αποτέλεσαν το Δήμο των Διαποντίων Νήσων με έδρα τον Οικισμό και λιμάνι των Οθωνών, την Αμμο. Σήμερα τα τρία νησιά αποτελούν ξεχωριστές κοινότητες και παρά την πληθυσμιακή ελάττωση που παρατηρήθηκε τα μεταπολεμικά χρόνια, φαίνεται πως αρχίζει κάποια δειλή αλλά σταθερή ανάκαμψη, που θα πρέπει επιτέλους να τύχει κρατικής υποστήριξης.

Βιβλιογραφία:

1. Δ. Σ. Λουκάτων: «Λαογραφική αποστολή εις τας νήσους Οθωνούς Ερείκουσαν και Μαθράκι τον νομόν Κερκύρας, Επετηρίς λαογραφικού αρχείου Ακαδημίας Αθηνών, τομ. 13-14, σελ. 268-289.
2. Γ.Γ. Αλισανδράτων: Ιωσήφ Μομφεράτων, αυτοβιογραφικά σημειώματα, «Δελτίο Αναγνωστικής Εταιρίας Κέρκυρας, 1970, 7.
3. Γ. Γιαγκάκη: Βλ. και το «Μικρές οριακές Ελλάδες» Αθήνα, 1983, όπου ο συγγραφέας κάνει την πρόταση τα νησιά να γίνουν ένα είδος Offshore Finance Center, μικρογραφία των βρετανικών Channel Islands (Jersey, Guernsey).



Το νησιωτικό σύμπλεγμα των Διαποντίων. Βρίσκεται στην είσοδο της Αδριατικής, αποτελεί το βορειο-δυτικό σύνορο της χώρας και περιλαμβάνει τους Οθωνούς (νήσος), την Ερείκουσα και το Μαθράκι (νησίδες), την ακατοίκητη βραχονησίδα Διάπολο και άλλες μικρότερες βραχονησίδες. (Τμήμα χάρτη της Υδρογραφικής Υπηρεσίας Πολεμικού Ναυτικού, αρ. 010, εκδ. 1983).

Οι Οθωνοί

Κατάφυτο νησάκι με στρατηγική θέση στην είσοδο της Αδριατικής

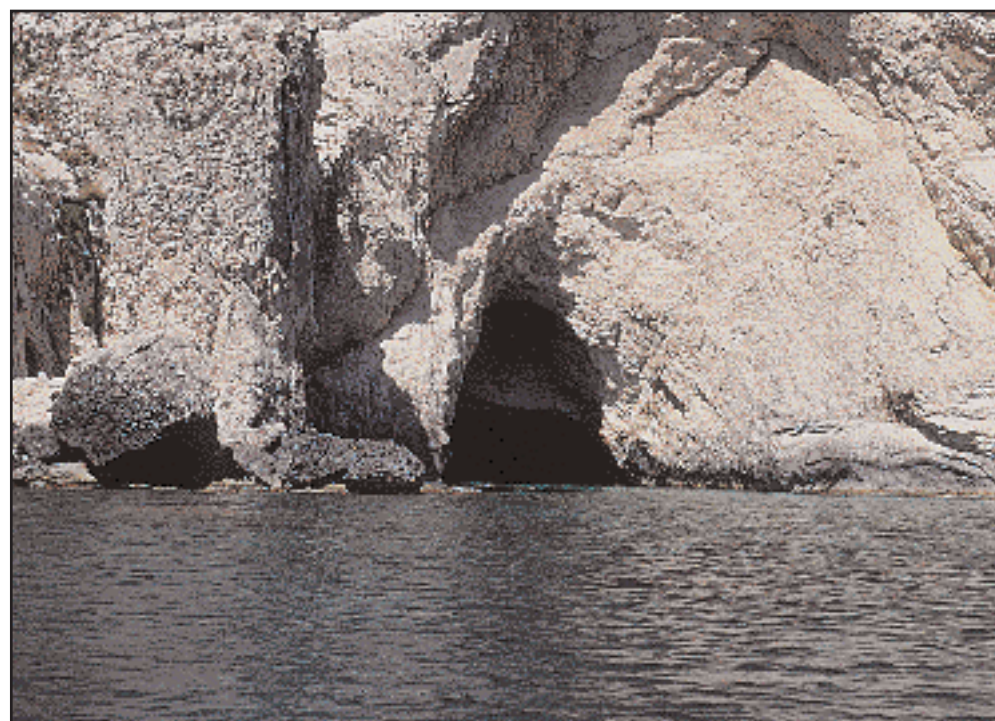
Του **Μπάμπη Λύκα**

ΣΤΗΝ είσοδο της Αδριατικής θάλασσας, 11,5 μίλια από την Κερκυραϊκή ακτή και 43 μίλια από το ιταλικό ακρωτήριο Οτράντο αναδύονται οι Οθωνοί, το κατάφυτο από κυπαρίσσια και λιόδεντρα νησί που αποτελεί -πόσοι Έλληνες άραγε το γνωρίζουν;- το βορειοδυτικό όριο της χώρας προς τη Δυτική Ευρώπη. Το μικρό νησί έχει έκταση μόλις 10,08 τ.χ., αποτελεί ομώνυμη κοινότητα του Νομού Κερκύρας, και όπως συμβαίνει με τα άλλα δυο νησιά των Διαποντίων, την Ερείκουσα και το Μαθράκι, η ιστορία του είναι άμεσα συνδε-

δεμένη με τη στρατηγική του θέση στην είσοδο της Αδριατικής.

Ιστορία

Στη μελέτη του Διονύση Κατέχη «Οθωνοί: το νησί της Καλυψώς» που εξέδωσε, το 1992, ο σύλλογος «ΟΘΩΝΙ SOCIETY OF U.S.A.», αναφέρεται έγγραφο που μας επιτρέπει να συμπεράνουμε ότι το νησί κατοικούνταν από τον 14ο αιώνα. Πρόκειται για έγγραφο του 1383 με το οποίο ο Κάρολος Γ' παραχωρούσε στον Κερκυραίο Θεόδωρο Σκαλίτη για επικαρπία τα νησιά «Insulam de Io
Συνέχεια στην 12η σελίδα



Η σπηλιά της Καλυψώς. Σύμφωνα με την ντόπια παράδοση, οι Οθωνοί ήταν το νησί της νύμφης που κράτησε κοντά της πολλά χρόνια τον Οδυσσέα.



Αριστερά: Στις αρχές του αιώνα, οι Οθωνοί είχαν 800 κατοίκους, ενώ, σύμφωνα με την τελευταία απογραφή (1991), ο σημερινός πληθυσμός είναι 98 άνθρωποι. Οι περισσότεροι είναι ηλικιωμένοι και ο αριθμός τους δεν ξεπερνά τους 30-40 κατά τους χειμερινούς μήνες. Ο πληθυσμός αυξάνεται αισθητά το καλοκαίρι, κατά τη διάρκεια του οποίου εγκαθίστανται εκεί απόδημοι, που κτίζουν νέα σπίτια ή επισκευάζουν τα πατρογονικά τους. **Δεξιά:** Στους Οθωνούς που είναι κατάφυτοι από λιόδεντρα, η ελαιοκομία ξεκίνησε την εποχή της Ενετοκρατίας, περί τα μέσα του 16ου αι., όταν οι Ενετοί υποστήριζαν με χρηματική αμοιβή όσους φύτευαν ορισμένο αριθμό ελαιόδέντρων. Σήμερα, τα περισσότερα από 40.000 ελαιόδεντρα του νησιού μένουν ανεκμετάλλεα, λόγω της δραματικής μείωσης του πληθυσμού.

Συνέχεια από την 11η σελίδα
Othono, Insulam Eriguse, Dyarolo» (το Διάπολο είναι ακατοίκητη βραχονησίδα των Διαποντίων). Το πιθανότερο όμως είναι ότι τα Διαπόντια νησιά εποίκισθηκαν κατά τους νεώτε-

ρους χρόνους από κατοίκους των Παξών και Ηπειρώτες που εγκαταστάθηκαν πρώτα στους Οθωνούς και στη συνέχεια μεταπηδήσανε στην Ερείκουσα και το Μαθράκι.

Οι Οθωνοί ακολούθησαν τη μοίρα

των άλλων Ιόνιων νήσων. Η Ενετική κατοχή άφησε ζωντανά σημάδια στη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου ενώ στην περιοχή Καστρί σώζονται τα ερείπια Βενετσιάνικου Κάστρου που καταστράφηκε το 1797, α-

πό τους Γάλλους. Η Αγγλική Προστασία (1814-1864) ήταν σχετικά ειρηνική περίοδος για το νησί όπου οι Αγγλοι, λόγω του εξαιρετικά υγιεινού κλίματος διατηρούσαν στον οικισμό Κασσιμάτικα νοσοκομείο-αναρωτήριο για τους στρατιώτες τους.

Τους προηγούμενους αιώνες, οι κύριες ασχολίες των κατοίκων ήταν η γεωργία, η αλιεία, η ναυτιλία, η μελισσοκομία και η οικόσιτη κτηνοτροφία. Το νησί είχε αυτάρκεια σε τρόφιμα και σε είδη ματισιμού από ντόπιο μαλλί και λινάρι που χρησιμοποιούνταν γι' αυτό το σκοπό στην οικοτεχνία. Η ελαιοκομία ξεκίνησε την εποχή της Ενετοκρατίας, περί τα μέσα του 16ου αι., όταν οι Ενετοί υποστήριζαν με χρηματική αμοιβή όσους φύτευαν ορισμένο αριθμό ελαιόδέντρων. Οσον αφορά τη ναυτιλία, τα πρώτα μεγάλα οθωνιώτικα καΐκια εμφανίστηκαν στη θάλασσα μετά τα μέσα του 19ου αι., και πολύ σύντομα το νησί αριθμούσε τριάντα περίπου μεγάλα ιστιοφόρα και άλλα τόσα μικρότερα.

Μετανάστευση

Η ναυτολόγηση του ντόπιου πληθυσμού σε ποντοπόρα πλοία ήταν ταυτόχρονα η αρχή κάποιας οικονομικής λύτρωσης αλλά και μαρασμός για το φτωχό νησί. Οι κάτοικοι πληροφορήθηκαν από τους ναυτικούς για την Αμερική, τη νέα «γη της επαγγελίας», όπου άρχισαν να μεταναστεύουν από το 1850, αναζητώντας καλύτερο μέλλον. Η δραματική όμως μείωση του πληθυσμού (810 κάτοικοι το 1923), άρχισε μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν οι κατα-



Το λιμάνι των ψαράδων στο Αυλάκι των Οθωνών. Τον προηγούμενο αιώνα το νησί διέθετε 30 μεγάλα ιστιοφόρα και ένα μέρος της οικονομίας του βασιζόταν στην αλιεία και τη ναυτιλία. Τότε άρχισε και η ναυτολόγηση του φτωχού πληθυσμού σε ποντοπόρα πλοία. Ήταν η αρχή κάποιας οικονομικής λύτρωσης αλλά και μαρασμός για το νησί, αφού οι κάτοικοι, έχοντας ενημερωθεί από τους ναυτικούς για τη «νέα γη της Επαγγελίας», άρχισαν να μεταναστεύουν στην Αμερική.

Η Ερείκουσα

Το «πολυπληθέστερο» νησάκι των Διαποντίων απειλείται με μαρασμό

στροφές από τους βομβαρδισμούς των Γερμανών οδήγησαν τους Οθωνιότες στα όρια της ενδεια, ενώ το μεγαλύτερο μεταναστευτικό κύμα παρατηρήθηκε στις δεκαετίες 1960, 1970, όταν οι αυξανόμενες οικονομικές απαιτήσεις των νεώτερων χρόνων, εξανάγκασαν τους κατοίκους σε μαζική μετανάστευση. Οι Οθωνιώτες κατευθύνθηκαν προς Αμερική, Αυστραλία, Γερμανία αλλά και προς τη γειτονική Κέρκυρα με αποτέλεσμα, το 1981, το νησί να κατοικείται από 118 ανθρώπους. Σήμερα οι μόνιμοι κάτοικοι είναι κυρίως άνθρωποι της τρίτης ηλικίας και ο αριθμός τους δεν υπερβαίνει τους 20 με 30 κατά τους χειμερινούς μήνες.

Τα σημάδια της μετανάστευσης είναι έντονα στο νησί. Μαζί με τους ανθρώπους χάθηκαν οι γραφικοί ανεμόμυλοι, οι οικιακοί πέτρινοι χειρόμυλοι, ο αργαλειός και τα 28 παραδοσιακά ιπποκίνητα ελαιοτριβεία. Τα τελευταία αντικαταστάθηκαν με μηχανοκίνητα και αργότερα με 6-7 ηλεκτροκίνητα ελαιοσυρτήρια, αλλά σήμερα τα περισσότερα από τα 40.000 ελαιόδεντρα του νησιού μένουν ανεκμετάλλευτα λόγω της μείωσης του πληθυσμού.

Ανάλογη τύχη είχαν και οι παλιές καλλιέργειες, λένε οι γέροντες, προσθέτοντας ότι έως τη δεκαετία του 1960 το νησί παρουσίαζε νοικοκυρεμένα εικόνα, χάρη στα περιποιημένα περιβόλια, σιτοχώραφα, κ.ά.

Το μόνο θετικό αποτέλεσμα της μετανάστευσης είναι ότι η φύση έμεινε ανεξέλεγκτη. Παντού υπάρχουν κυπαρίσσια, ενώ οι πυκνοφυτεμένοι ελαιώνες παρουσιάζουν δασική όψη. Στον πανέμορφο όμως αυτό τόπο, η καθημερινή διαβίωση είναι δύσκολη λόγω της συνεχιζόμενης κρατικής αδιαφορίας που αναγκάζει το νησί να ζει στους ρυθμούς των παλαιότερων δεκαετιών.

Προβλήματα

Τη στιγμή που ο πλανήτης ετοιμάζεται να διαβεί το κατώφλι του 2000, εμείς έχουμε πρόβλημα νερού. Έχουν αναρωτηθεί οι ιθύνοντες που θεωρούν αυτονόητο δικαίωμα το να ανοίγουν τις βρύσες και να πλημμυρίζουν το σπίτι τους με νερό, γιατί εμείς θα πρέπει να πληρώνουμε 3 εκ. δραχμές για μια δεξαμενή και να μαζεύουμε το νερό του μπάνιου για να το χρησιμοποιήσουμε αργότερα στην τουαλέτα;

Είναι δυνατόν το νησί που επισκέπτονται χιλιάδες ξένα σκάφη αναψυχής να μην έχει στοιχειώδη τουριστική υποδομή; Είναι δυνατόν ένας ακριτικός τόπος να έχει χαρακτηρισθεί μόλις πριν από λίγους μήνες παραμεθώρια περιοχή, να είναι «εξοπλισμένος» με λιμάνι όπου αδυνατεί να δέσει το φεριμπότ, όταν φυσάνε οι χειμερινοί νοτιάδες, και να επικοινωνεί δύσκολα με την υπόλοιπη χώρα λόγω κακού τηλεπικοινωνιακού δικτύου; Είναι δυνατό να περιμένεις μια εβδομάδα ή και περισσότερο, έως ότου κοπάσει ο νοτιάς, για να πραγματοποιηθεί φρέσκο ψωμί από τα τοπικά καΐκια που το μεταφέρουν από τη Βόρεια Κέρκυρα; Είναι τέλος δυνατό να εγκατασταθούν άνθρωποι σε έναν τόπο όπου το κόστος για τη μεταφορά υλικών οικοδομής υπερβαίνει την αξία τους;

Από την εποχή της μαζικής μετανάστευσης έως σήμερα, ελάχιστα βήματα έγιναν για την ανάπτυξη του

νησιού όπου το χαρακτηριστικό γνώρισμα είναι η έλλειψη προγραμματισμού και οι ευκαιριακές λύσεις. Και ενώ στη σημερινή Ελλάδα μιλάμε συνεχώς για αποκέντρωση το κράτος συνεχίζει, όπως συνέβη και στις δεκαετίες 1960, 1970, να μην παρέχει κίνητρα ικανά να κρατήσουν τους κατοίκους στον τόπο τους και να προσελκύουν τόσο όσους έφυγαν αλλά επιθυμούν να επιστρέψουν, όσο και ανθρώπους που θα ήθελαν ενδεχομένως να ζήσουν σε τέτοιες περιοχές.

Στο σύντομο αυτό σημείωμα δεν μπορούμε να παρουσιάσουμε την ιστορία του ακριτικού αυτού τόπου όπου σήμερα τα δύο του σχολεία είναι ερείπια, και υπάρχουν δύο μόνο παιδιά που είναι προσχολικής ηλικίας και θα μετακομίσουν στην Κέρκυρα όταν φθάσουν σε ηλικία σχολείου. Εκείνο όμως που θα θέλαμε να επισημάνουμε είναι ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται έντονο αγοραστικό ενδιαφέρον για τον τόπο από ξένους, για τους οποίους είναι ασήμαντο το κόστος αγοράς σπιτιών, οικοπέδων και μεταφοράς οικοδομικών υλικών. Ποιες θα είναι οι συνέπειες για το νησί;

Για να αποτραπεί η ερήμωση του τόπου απαιτείται τόσο η έγκαιρη μέριμνα της πολιτείας όσο και η ενεργοποίηση της τοπικής αυτοδιοίκησης. Το νησί διαθέτει στοιχία ικανά να προσελκύσουν επισκέπτες αλλά και μόνιμους κατοίκους, εάν βεβαίως αξιοποιηθεί με γνώμονα το σεβασμό στον άνθρωπο, την παράδοση και το περιβάλλον. Ευοίωνο σημάδι για το μέλλον του τόπου είναι το γεγονός ότι πολλοί από τους κατοίκους που έχουν φύγει επιστρέφουν για ένα διάστημα κυρίως το καλοκαίρι στο νησί όπου και επισκευάζουν τα παλιά πέτρινα σπίτια τους.

Οικοδομικές εργασίες πραγματοποιούνται και στους 13 οικισμούς που είναι διάσπαρτοι στο νησί και αριθμούν δέκα με δεκαπέντε σπίτια ο καθένας. Η περιοχή όμως όπου η οικοδόμηση αυξήθηκε σημαντικά είναι η Αμμος που βρίσκεται στο λιμάνι, είναι η έδρα της Κοινότητας και συγκεντρώνει όλη την κίνηση του νησιού. Για την εξυπηρέτηση των επισκεπτών υπάρχουν τέσσερα εστιατόρια ενώ μετά την κατασκευή νέων οικοδομών το νησί διαθέτει εβδομήντα περίπου κλίνες.

Μαγευτική φύση

Το νησί προσφέρεται για όσους αγαπούν τη φύση που εδώ είναι μοναδική, αλλά οι παραλίες του είναι δύσβατες, με εξαίρεση την όμορφη παραλία της Ασπρης Αμμου όπου και βρίσκεται η σπηλιά που οι ντόπιες παραδόσεις αποδίδουν στην Καλυψώ. Και επειδή οι Οθωνοί κτυπιούνται από όλους τους ανέμους, οι παραλίες είναι προσιτές με σκάφος, μόνο όταν το επιτρέπει ο καιρός.

Αυτό σημαίνει ότι όσοι θέλουν να επισκεφθούν τον τόπο, θα πρέπει να σκεφτούν δύο φορές πριν ξεκινήσουν για το απομακρυσμένο αλλά μαγευτικό νησί όπου τα παλιά πέτρινα σπίτια που κτίστηκαν σε επίκαιρες θέσεις, κάτω από λιόδεντρα, ώστε να είναι αθέατα από το πέλαγος και τους πειρατές, οι παλαιόχριστες εκκλησίες και τα ερείπια, αναμοχλεύουν παλιούς θρύλους, θυμίζοντας ταυτόχρονα μεσαιωνικές περιπέτειες.



Το λιμάνι της Ερείκουσας. Το μικρό νησί είναι το «πολυπληθέστερο» των Διαποντίων με 334 κατοίκους, που μειώνονται στους 150-180 κατά τους χειμερινούς μήνες. Οι ασχολίες τους περιορίζονται στην αλιεία και την καλλιέργεια της ελιάς, ενώ σημαντικός πόρος για το νησί είναι το μεταναστευτικό συνάλλαγμα, κυρίως από την Αμερική, όπου έχουν μεταναστεύσει περίπου 1.000 κάτοικοι.

Η ΕΡΕΙΚΟΥΣΑ με έκταση 4 τ. χιλ. και πληθυσμό 334 κατοίκων, είναι το «πολυπληθέστερο» νησάκι των Διαποντίων και το βορειότερο τμήμα της Ελλάδας στην Αδριατική. Στο ακριτικό όμως αυτό νησί, το σχολείο είναι από χρόνια κλειστό, αφού ελλείψει εργασίας, οι οικογένειες που έχουν μικρά παιδιά αναγκάστηκαν να εγκατασταθούν στη διπλανή Κέρκυρα ή σε άλλες περιοχές, ενώ ορισμένα παιδιά φοιτούν στην Κέρκυρα, μακριά από τους γονείς τους που ζουν στην Ερείκουσα.

«Εάν υπήρχαν δουλειές, στο νησί θα είχαμε 10 με 15 μαθητές», λέει ο πρόεδρος της κοινότητας Ερείκουσας, κ. Χρήστος Κατέχης, προσθέτοντας: «Τα Διαπόντια είναι τα ακριτικά νησιά της χώρας στο Ιόνιο πέλαγος. Εάν υπήρχε στρατηγική εθνικής ασφαλείας, θα έπρεπε να μας έχουν στην πρώτη γραμμή. Εάν η πολιτεία εφάρμοζε ειδικό καθεστώς διαχείρισης, υιοθετώντας λύσεις απλές, αλλά ικανές να απαλύνουν τη ζωή των ανθρώπων και να τους κρατήσουν στον τόπο τους, τα τρία νησάκια δεν θα κινδύνευαν να ερημώσουν».

Λύσεις

Ποιες είναι οι απλές αυτές λύσεις; Ενδεικτικά σημειώνουμε ότι όλες οι δημόσιες υπηρεσίες για την εξυπηρέτηση των κατοίκων βρίσκονται στην Κέρκυρα. «Φανταστείτε τον δύστυχο γέροντα που πρέπει να ταξιδέψει έως την Κέρκυρα για να πάρει τη σύνταξή του», λέει ο πρόεδρος της Κοινότητας. «Εάν δεν βρεθεί κάποιος νεώτερος να του κάνει εγκαί-

τως αυτή την εξυπηρέτηση, τότε θα ταλαιπωρείται για πολύ καιρό, όπως συνέβη με πολλούς συντοπίτες μας, γιατί τα χρήματα επιστρέφουν στη συνταξιοδοτική υπηρεσία».

Τα τελευταία χρόνια έγιναν κάποια έργα υποδομής (λιμάνι, δρόμοι κ.ά.), αλλά στην Ερείκουσα, που είναι το κοντινότερο νησί της χώρας προς την Αλβανία, δεν υπάρχει ούτε λιμενικό, ούτε αστυνομία, ούτε στρατός, λέει ο κ. Χ. Κατέχης, τονίζοντας ότι στο ακριτικό νησί υπάρχει αίσθημα ανασφάλειας. Παρόμοια εικόνα παρουσιάζει και το Μαθράκι, ενώ οι Οθωνοί έχουν το «προνόμιο» να εξυπηρετούνται από έναν αστυνόμο και έναν αγροφύλακα.

Οι ασχολίες των κατοίκων περιορίζονται στην αλιεία και την καλλιέργεια της ελιάς, ενώ σημαντικός πόρος για το νησί είναι το μεταναστευτικό συνάλλαγμα, κυρίως από την Αμερική, όπου έχουν μεταναστεύσει περίπου 1.000 άνθρωποι. Οσον αφορά την τουριστική υποδομή, η Ερείκουσα διαθέτει ένα ξενοδοχείο με 40 κλίνες και 30 ενοικιαζόμενα δωμάτια. Η οικοδόμηση όμως είναι προβληματική, λόγω του υπέρογκου κόστους μεταφοράς των υλικών, «το οποίο θα μειωνόταν εάν μειωνόταν με ειδική ρύθμιση ο ΦΠΑ». Το πρόβλημα αυτό είναι ένα από τα πολλά παραδείγματα που ανέφερε ο πρόεδρος της Κοινότητας για να στηρίξει την πεποίθηση των κατοίκων ότι η ζωή τους θα βελτιωνόταν σημαντικά με απλές λύσεις εάν η πολιτεία αγκάλιαζε με τη δέουσα προσοχή το μικρό και απομακρυσμένο νησί τους.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΡΑΪΟΥ



Το Μαθράκι δεν έχει τουριστική υποδομή και διαθέτει ελάχιστα ενοικιαζόμενα δωμάτια. Το πανέμορφο όμως τοπίο του παρθένου νησιού, η καθαρή θάλασσα, οι φιλόξενοι και οι πρόσχαροι κάτοικοί του, το κάνουν ιδανικό τόπο για όσους αναζητούν λίγη ηρεμία.



Περποημένα σπίτια, αμέτρητοι ελαιώνες και κυπαρίσσια συνθέτουν το τοπίο στο καταπράσινο Μαθράκι.



Το αγροτικό ιατρείο του Μαθρακίου. Ανάλογο ιατρείο διαθέτουν η Ερείκουσα και οι Οθωνοί. Ωστόσο, τα τρία νησιά έχουν μείνει αρκετές φορές και για μεγάλα διαστήματα χωρίς γιατρό, έως να βρεθεί αντικαταστάτης του γιατρού (ένας σε κάθε νησί) που ολοκλήρωνε την αγροτική του θητεία.

Το Μαθράκι

Το πανέμορφο νησί χρήζει
τη μέριμνα της πολιτείας

Του **Σπύρου Βέργου**

Εκπαιδευτικού

ΤΟ ΜΑΘΡΑΚΙ, είναι το νοτιότερο νησί των Διαποντίων, με έκταση 3,5 τ.χ. περίπου, και πληθυσμό 120 κατοίκους που ζουν στους δύο οικισμούς του, Ανω και Κάτω Μαθράκι. Πρόκειται για ένα πανέμορφο νησί, πνιγμένο στο πράσινο, με θαυμάσιες παραλίες και πεντακάθαρα νερά.

Στο απομονωμένο από την Κέρκυρα Μαθράκι, που υπήρξε για πολλά χρόνια ξεχασμένο από το κράτος (ηλεκτροδοτήθηκε το 1986), αναπτύχθηκε μια ιδιόρρυθμη κοινωνία στην οποία η παράδοση και τα έθιμα παίζουν έως σήμερα πρωταρχικό ρόλο. Οι κάτοικοι, έχοντας όλοι μεταξύ τους κάποιο συγγενικό δεσμό, συμμετέχουν σε όλες τις εκδηλώσεις χαράς και λύπης, με τραγούδια ή μοιρολόγια αντίστοιχα. Είναι άνθρωποι φιλόξενοι, πρόσχαροι, φιλικοί πάντοτε πρόθυμοι να βοηθήσουν. Αντιμετωπίζουν όμως με σκεπτικισμό ό,τι καινούργιο έρχεται σε αντίθεση με τις παραδόσεις και τα έθιμά τους.

Τα παλιά χρόνια η οικονομία του νησιού ήταν βασισμένη στη γεωργία, την αλιεία και τη ναυτιλία (τον προηγούμενο αιώνα διέθετε 30 περίπου ιστιοφόρα). Όπως όμως συνέβη και με τα άλλα Διαπόντια νησιά, οι πε-

ρισσότεροι κάτοικοι μετανάστευσαν, κυρίως προς Αμερική, με αποτέλεσμα να αλλάξει ριζικά η οικονομία του τόπου. Οι σημερινοί πόροι των κατοίκων περιορίζονται στις συντάξεις, τα εμβάσματα των αποδήμων, το ψάρεμα και το μάζεμα της ελιάς.

Το μικρό νησί εξυπηρετείται από αγροτικό γιατρό και διαθέτει μονοτάξιο σχολείο όπου φοιτούν επτά μαθητές. Όπως συμβαίνει όμως και με τα άλλα Διαπόντια νησιά, το Μαθράκι αντιμετωπίζει συχνά προβλήματα ηλεκτροδότησης και τηλεφωνικής επικοινωνίας τα οποία οφείλονται σε βλάβες που αποκαθίστανται μετά από αρκετό καιρό. Ταυτόχρονα αντιμετωπίζει τα ίδια προβλήματα συγκοινωνίας, ιδίως κατά τους χειμερινούς μήνες, οπότε μένει συχνά και για πολλές μέρες χωρίς σύνδεση με την Κέρκυρα.

Όσον αφορά στον τουρισμό, το Μαθράκι, δεν έχει τουριστική υποδομή. Υπάρχουν μόνο πέντε ενοικιαζόμενα δωμάτια και ένα καφενείο όπου μπορούν να εξυπηρετηθούν οι επισκέπτες του που αναγκαστικά είναι περαστικοί. Επισκέπτονται το νησί με καΐκια που έρχονται το πρωί από την Κέρκυρα όπου και επιστρέφουν το βράδυ. Παρ' όλα αυτά το Μαθράκι είναι ένας ήσυχος τόπος, ένα παρθένο νησάκι, χωρίς θορύβους και κίνηση, ιδανικό για όσους αναζητούν λίγη ηρεμία.

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

Του **Νίκου Λούντζη**

Συγγραφέα

«Ω, να καταλάβαινε ο άνθρωπος την εσωτερική μουσική της Φύσεως και να είχε κατανόηση για την εξωτερική αρμονία».

Novalis⁽¹⁾

ΟΤΑΝ το 1902, ο αρχιδούκας Λουδοβίκος Σαλβατόρ της Αυστρίας πήγε στα Στροφάδια, παραλίγο να... τα χάσει. Τα δύο νησάκια είναι τόσο χαμηλά και χαριτωμένα, που, κυριολεκτικά, μοιάζουν ενσωματωμένα στο πέλαγο. Οχι, στεριανά προπύργια, αλλά πελαγήσια διακοσμητικά. Από τη γέφυρα της θαλαμηγού του Νίχε, ο συγγραφέας αιφνιδιάστηκε από το οχυρό μοναστήρι που πρόβαλε ξαφνικά μέσ' το γαλάζιο, λες και έπλεε πάνω από τα κύματα⁽²⁾.

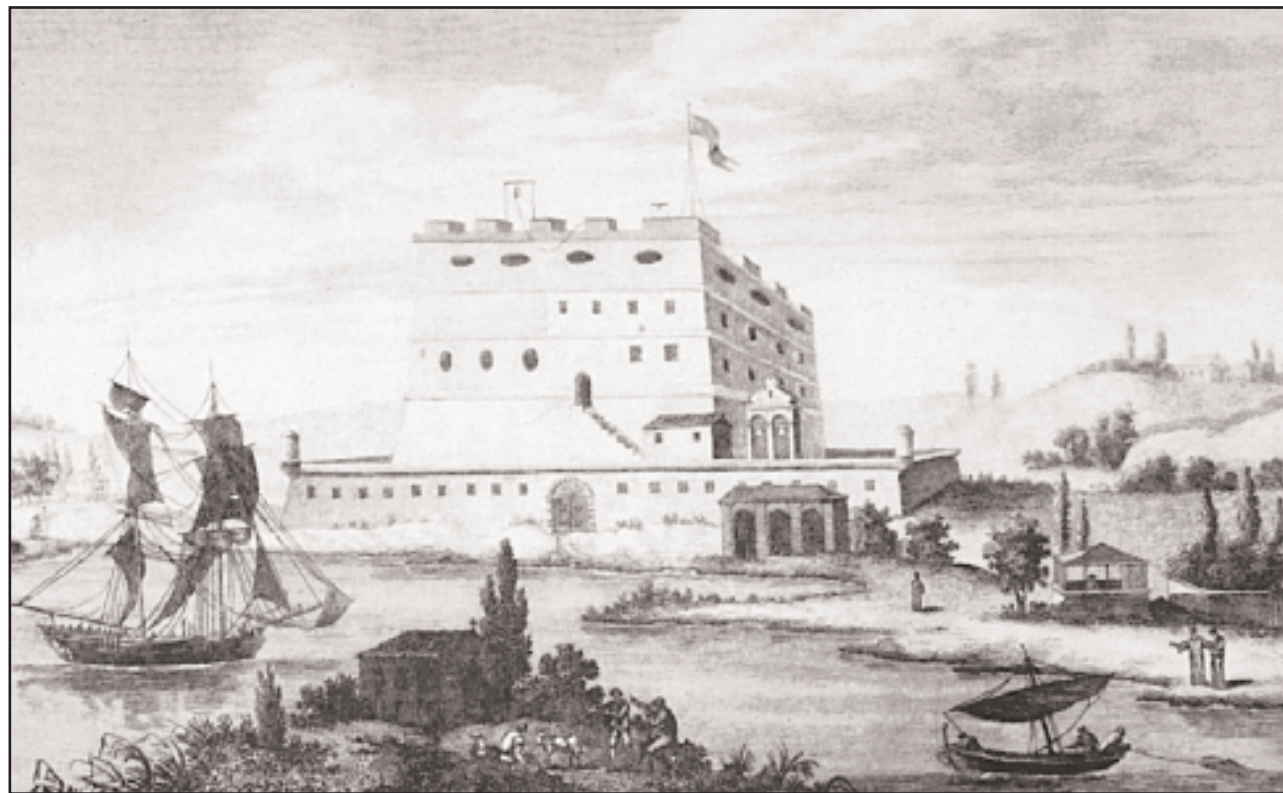
Αρπυιες

Στην αρχαιότητα, για δικαίωση του Αυστριακού αρχιδούκα, τα δύο νησάκια λέγονταν «Πλωτές». Κατά την αργοναυτική εκστρατεία, όμως, οι Βορεάδες τα βάλανε με τις Αρπυιες, και η περιοχή αναστατώθηκε. Οι Αρπυιες, μισές γυναίκες, μισές αρπακτικά, εμφανίζονται στους διάφορους παραδοσιακούς κύκλους, όπως συνήθως, με ποικίλη δράση και άλλο τόσο ποικίλα ονόματα. Τελοσπάντων, οι γιοι του Βορέα (βόρειου άνεμου) και της Ωρειθυίας (ο Βοριάς την έκλεψε από την Αθήνα), Ζήτης και Κάλαις, και αυτοί φτερωτοί, ελευθερώσανε από τις Αρπυιες τον μάντη Φινέα και κυνηγήσανε τις ιπτάμενες κυρίες. Μία από αυτές, η Ωκυθόη (μπορεί να την έλεγαν και Αελλώ) τό 'κασε κατά το Ιόνιο και κρύφτηκε στις Πλωτές. Εψαξαν την αρπακτική και ωραία, ο Ζήτης και ο Κάλαις, δεν την βρήκανε, απελπιστήκανε και στρίψανε να γυρίσουνε στον Φινέα που, στο μεταξύ, είχε αποκαλύψει στους Αργοναύτες το χρυσόμαλλο δέρας. Από τη στροφή των Βορεάδων, οι Πλωτές γίνανε Στροφάδες, ενώ η Ωκυθόη ή Αελλώ μάζεψε και τις υπόλοιπες αρπακτικές και ωραίες και κάμανε τα νησάκια πατρίδα των Αρπυιών.

Αγιος Μάρκος

Οι Βενετσάνοι παρουσίασαν δική τους εκδοχή. Ο Simone Sigoli, που επισκέφθηκε το Zante το 1340, διηγείται ότι, όταν οι Βενετσιάνοι μεταφέρανε το λείψανο του Αγίου Μάρκου από την Αλεξάνδρεια, το πλοίο έπεσε σε φουρτούνα μεγάλη στα νότια της Ζακύνθου. Θα ναυαγούσε, μάλιστα, σ' ένα χαμηλό νησί, αν το τελευταίο, την τελευταία στιγμή, δεν χωριζότανε... στα δύο για να περάσει. Η Στροφάδα, λοιπόν, έγινε Στροφάδες από θάυμα του Αγίου Μάρκου⁽³⁾.

Οι Στροφάδες απέχουν, περίπου, 22 μίλια από το ακρωτήριο Γέρακας στα νότια της Ζακύνθου, με το οποίο έχουν μεγάλη γεωλογική ομοιότητα. Πιθανόν, με ή χωρίς την επέμβαση



Η Μονή των Στροφάδων (σχέδιο από το βιβλίο του André - Grasset Saint - Sauveur, Voyage historique..., Paris 1800).

Οι Στροφάδες

Τα νησιά της μοναξιάς και της Αγιότητας

του Αγίου Μάρκου, κάποτε ν' αποχωρίστηκαν από σεισμό ή καταποντισμό.

Το μοναστήρι

Στα χρόνια του Βυζαντίου χτίστηκε το οχυρό μοναστήρι που προσέφερε στα νησάκια ζωή και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Η ιστορία του μοναστηριού, ωστόσο, ξεφεύγει από τους στόχους του σημειώματος αυτού. Κατά τους αιώνες της βενετοκρατίας στο Ιόνιο, οι Στροφάδες εποπτεύονταν από τις αρχές της γειτονικής Ζακύνθου. Αλλο, όμως, εποπτεία και άλλο προστασία. Τα νησιά είχαν γίνει ορμητήριο πειρατών ή Τούρκων κουρσάρων. Δύο φορές, μάλιστα, το οχυρό μοναστήρι υπέκυψε: στις 29 Ιουνίου 1537 και στις 19 Αυγούστου 1717, όταν και καταστράφηκε το αρχείο του.

Φαίνεται, πάντως, ότι εκτός από τους εξωτερικούς κινδύνους υπήρχαν και ενδογενή προβλήματα. Ο Σαλβατόρ αναφέρει έναν βενετσιάνικο νόμο, της 25ης Μαΐου 1548, που ενίσχυε τις εξουσίες του ηγουμένου, προκειμένου να αντιμετωπίσει τις έριδες των μοναχών.

Ενας άλλος νόμος της «Γαληνοτάτης Δημοκρατίας» (16 Ιανουαρίου 1549) όριζε ότι απαγορεύεται σε καταδίκους να εκτίουν την ποινή τους στα Στροφάδια και έδινε προθεσμία μεταφοράς τους ενός μηνός. Εξαιρούνταν όσοι είχαν καρεί... μοναχοί.

Ωστόσο το μοναστήρι, που έφτασε

να έχει και 60 μοναχούς, φαίνεται ότι ήταν τόπος και εκκλησιαστικών τιμωριών, εξοριών ή και εθελοντικών ησυχασμών. Αναφέρονται κάποια επιφανή ονόματα ανάμεσα στους κατά καιρούς διαμειναντες στις Στροφάδες. Ανάμεσά τους ξεχωρίζω τον Γεώργιο Αγγελόπουλο (1745 - 1821), που, μετά τις σπουδές του στη Σμύρνη, πήγε στις Στροφάδες, εκάρει μοναχός και μετονομάστηκε Γρηγόριος Ε', με το μαρτυρικό του θάνατο, έγινε σύμβολο του ελληνισμού αλλά και σύμβολο... ιστορικού διαξιφισμού.

Τρυγόνια

Τα τρυγόνια είναι πουλιά συμπαθή, ειρηνικά, αλλά άμαλα... Διαφορετικά, φθάνοντας κάθε χρόνο στα Στροφάδια και αντικρίζοντας το πυροβολικό των καλογέρων, θα το... στρίβανε. Σαν τους Βορεάδες, τον Ζήτη και τον Κάλαι, που επιτέλους αυτοί ήταν ναυαγοί όχι θηράματα. Τα τρυγόνια, κάθε Απρίλη, διασχίζουν τη Μεσόγειο για να τραβήξουν βόρεια. Στη ρότα τους βρίσκονται τα δύο μικρά νησιά, σχεδίες μέσα στην απεραντοσύνη της Μεσογείου, πρόσφορες για ανάπαυση και ύδρευση. Και για ομαδική εκτέλεση!

Ο Σαλβατόρ, το 1902, είδε και περιέγραψε την επιχείρηση «τρυγονοκτονία» κατά εκατοντάδες με τα μικρότερα δυνατά έξοδα. Σε κλαδιά ειδικά καθαρισμένα και στημένα μ' ένα

σμπάρο... δέκα τρυγόνια. Υστερα, τα μαδούσανε, τα βάζανε σε βαρέλια με ξίδι για να διατηρηθούνε και τα μοσχοπουλούσαν στη Ζάκυνθο σαν περιζήτητους μεζέδες.

Στις ημέρες μας, και ενώ το κυνήγι έχει απαγορευτεί στα Στροφάδια, λαθροκυνηγοί, που φθάνουν εκεί με κόπτερα και επαναληπτικές καρμπίνες, έχουν μετατρέψει την εκτέλεση των πουλιών σε... άθλημα. Το φονικό για το φονικό, για την απόλαυση της αιματοχυσίας, για το εξάισιο θέαμα σπασμένων φτερών και του ραγισμένου ματιού ενός πουλιού που ψυχομαχάει.

Αλλά είπαμε, πρέπει νά 'σαι τρυγόνι για να μη... στρίψεις αντικρίζοντας την ανθρώπινη βαρβαρότητα. Οπως έκαναν ο Ζήτης και ο Κάλαις και ας έχασαν την όμορφη και φτερωτή, επίσης, Ωκυθόη, που μπορεί να την έλεγαν και Αελλώ...

Παραπομπές:

1. Novalis, «Die Lehringe zu sais».
2. «Zante», specieller theil, Prag 1904.
3. «Viaggio al Sinai di Simone Sigoli», Firenze 1829.



Το μοναστήρι των Στροφάδων

Η Μονή - οχυρό του 13ου αιώνα αποτελεί το μοναδικό κτίσμα των νησιών

Του **Διονύση Βίτσου**

Εκδότη του περιοδικού «Περίπλους»

ΜΟΝΑΔΙΚΟ κτίσμα των Στροφάδων είναι η Πατριαρχική Σταυροπηγιακή Μονή, η αφιερωμένη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος και την Παναγία την Παντοχαρά. Κτισμένη το πρώτο ήμισυ του 13ου αιώνα από την Ειρήνη, που ήταν σύζυγος ή θυγατέρα του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Θεόδωρου Α' του Λασκάρους, έμελλε να αποτελέσει προπύργιο της Ορθοδοξίας, αλλά και προκεχωρημένο στρατηγικό φυλάκιο όχι μόνο του Βυζαντίου, αλλά και της Γαληνοτάτης Δημοκρατίας της Βενετίας.

Το μοναστήρι των Στροφάδων αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα μοναστικού κτίσματος που συγχρόνως είναι και οχυρό για να είναι σε θέση να αποκρούει επιδρομείς, όπως συμβαίνει και σε άλλες περιπτώσεις μοναστηριών, τόσο στο χώρο της Ορθοδοξίας όσο και της Δύσης. Η διαφορά αυτού του τύπου των μοναστηριών από τα αστικά ή τα αγροτικά είναι ότι διαθέτουν αμυντικό πύργο, ότι έχουν περιορισμένο αριθμό εισόδων και ότι η διάταξη των χώρων τους είναι τέτοια ώστε οι κυρίως χώροι μην είναι εκτεθειμένοι και εύκολα προσπελάσιμοι από έξω. Επιπλέον, είναι περικλεισμένα από οχύρωση και έχουν τέτοια διάταξη στους εσωτερικούς χώρους τους ώστε, ακόμη κι αν εκπορθηθεί το οχυρό, να δυσχεραίνεται η προσέγγιση των επιδρομέων στους χώρους όπου ζουν οι μοναχοί και να τους παρέχονται και άλλες δυνατότητες άμυνας.

Αγαρηνοί

Τον απόρθητο χαρακτήρα στις πολλές και ποικίλες επιδρομές που φρόντισε να εξασφαλίσει στη μονή η πρόνοια των κτητόρων, η φροντίδα του αυτοκράτορα Ιωάννη Παλαιολόγου που την ανακαίνισε γύρω στο 1440 και η σύνεση των Βενετών που την επισκέυασαν και την εξόπλισαν ανέτρεψε η αφέλεια των μοναχών οι οποίοι στα 1717 πίστεψαν τους Αγαρηνοίς για φίλους και άνοιξαν μόνοι τους τη θύρα του μοναστηριού. Διαβάζουμε σε χρονικό της εποχής:

«1717 Αυγούστου 19, ημέρα Δευτέρα, ηχημαλώτισαν το μοναστήρι μας τα Στροφάδια ο θεοκατάρατος μουσστής με δέκα γαλιώτες... Το πώς εμπήκαν μέσα είναι τούτο: αρμπούρι-

σαν παντιέρα άσπρη και ήρθαν οι καπετανέοι έξω, και με δόλο, με το καλό, εμπήκαν μέσα στο μοναστήρι και έπιασαν την πόρτα, και έτζι εγελάστηκαν».

Τότε ήταν που οι ελάχιστοι μοναχοί που διασώθηκαν από τη σφαγή μπόρεσαν και φυγάδευσαν το σκηνώμα του Αγίου Διονυσίου στη Ζάκυνθο, όπου παραμένει μέχρι σήμερα σε πανελλήνιο προσκύνημα. Την ίδια εποχή μεταφέρθηκε και η έδρα της μονής από τα Στροφάδια στη Ζάκυνθο. Από τότε μέχρι σήμερα το μοναστήρι ανήκει διοικητικά στην Ιερά Μονή Στροφάδων και Αγίου Διονυσίου που βρίσκεται στην πόλη της Ζακύνθου και της οποίας το καθολικό αποτελεί η εκκλησία του Αγίου Διονυσίου.

Ιδιαιτερότητες

Αν και το μοναστήρι των Στροφάδων ανήκει στις μονές - οχυρά, εμφανίζει αρκετές ιδιαιτερότητες στα χαρακτηριστικά του που το διαφοροποιούν από τον κανόνα.

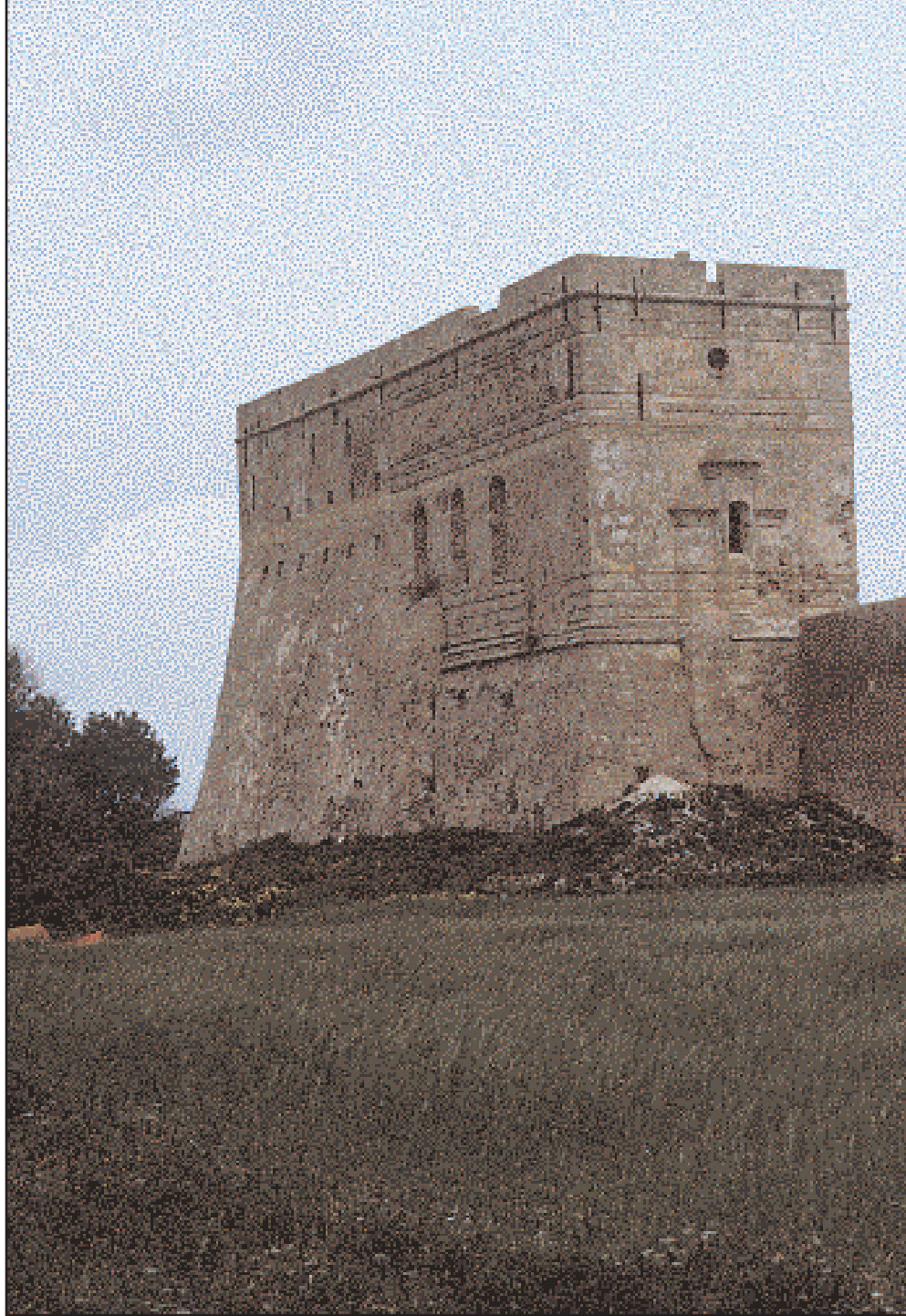
Κτισμένο στη βόρεια πλευρά της μεγαλύτερης από τις δύο Στροφάδες και σε σημείο εύκολα προσπελάσιμο από τη θάλασσα έχει σχήμα ορθογώνιου παραλληλόγραμμου. Η μια πλευρά του παραλληλόγραμμου είναι λιθόκτιστη συμπαγής κατασκευή ύψους περί τα 20 μέτρα και αποτελεί τον πύργο. Οι υπόλοιπες τρεις πλευρές του τετραπλεύρου αποτελούν συγχρόνως και τις τρεις πτέρυγες της μονής, που μαζί με τον πύργο περικλείουν μια κλειστή αυλή. Μέσα στην αυλή δεν υπάρχει κανένα κτίσμα, απλά ξεκινούν σκάλες που οδηγούν στους εσωτερικούς χώρους.

Οι τρεις πτέρυγες διαθέτουν ισόγειο και πρώτο όροφο. Στο μεν ισόγειο έχουν τους βοηθητικούς χώρους όπως αποθήκες και μαγειρεία, στον δε πρώτον όροφο την τραπεζαρία, τον ξενώνα, τα κελιά και το ηγουμενείο.

Ναοί

Το μοναστήρι διαθέτει δύο ναούς. Ο ένας είναι ο ναός του Αγίου Γεωργίου. Είναι μικροσκοπικός και ενσωματωμένος στη βορινή πτέρυγα. Αποτέλεσε τον τάφο του Αγίου Διονυσίου, ο οποίος πέθανε στη Ζάκυνθο το 1662, αλλά είχε ζητήσει να ταφεί στη μονή. Το σκηνώμα παρέμεινε

Συνέχεια στην 18η σελίδα



Η Σταυροπηγιακή Μονή των Στροφάδων αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα μοναστικού κτίσματος αφιερωμένη στην Παναγία την Παντοχαρά και στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος. (Φωτ. Γρ. 1)



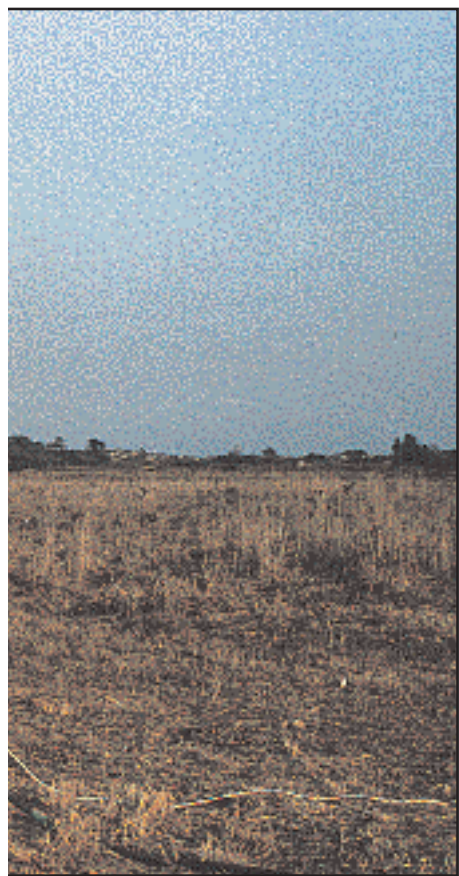
Ο πατήρ Γρηγόρης σε πηγάδι έξω από το μοναστήρι των Στροφάδων, όπου ζει μόνος καλλιεργώντας λάχανα. Ο σκύλος του, τα αρτίνια και τα πολυάρθρα πουλιά που σταθμεύουν κάθε άνοιξη στην Αφρική. (Φωτ. Χρ. Σούρμης)



ατος, που συγχρόνως είναι οχυρό για την απόκρουση των επιδρομών. Κτίστηκε τον 13ο αι. και Τσούνης)



Η παλιά εικόνα της Παναγίας Παντοχαράς στο μοναστήρι των Στροφάδων. Βρίσκεται στο καθολικό της μονής που είναι αφιερωμένο στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος.



ώντας τη γη. Μοναδικοί σύντροφοι του καστα Στροφάδια, κατά το ταξίδι τους από την



Το οστεοφυλάκιο όπου αναπαύονται οι μοναχοί της Μονής Στροφάδων. Οι μοναχοί ανήκαν στο τάγμα του Αγίου Βασιλείου και, ορισμένες περιόδους, ο αριθμός τους ξεπερνούσε τους εξήντα. (Φωτ. Παν. Οικονομόπουλος)



Η αυλή της μονής. Διακρίνεται τμήμα του εξοπλισμένου με παρατηρητήρια και τουφεκίστρες πύργου, καθώς επίσης και μία από τις τρεις πτέρυγες στις οποίες βρίσκονται τα κελιά και οι υπόλοιποι χώροι του μοναστηριού. (Φωτ. Γρ. Τσουνής)



Η θύρα της όμοιας με απόρθητο οχυρό μονής των Στροφάδων. Το 1717 το κατώφλι της δρασκέλισαν οι Αγαρηνοί, που εξαπάτησαν με δόλο τους μοναχούς. Οι ελάχιστοι καλόγεροι που διέφυγαν τη σφαγή, φυγάδευσαν το σκήνωμα του Αγίου Διονυσίου στη Ζάκυνθο. (Φωτ. Χρ. Σούρμπης)

Συνέχεια από την 16η σελίδα

εκεί μέχρι τη μεταφορά του στη Ζάκυνθο το 1717 και ο χώρος της ταφής αποτελεί σήμερα τόπο προσκυνήματος.

Ο άλλος ναός, ο μεγαλύτερος, είναι το καθολικό της μονής. Πρόκειται για το ναό της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος με την εικόνα της Παναγίας της Παντοχαράς, δηλαδή «της των πάντων χαράς». Ο ναός είναι ενσωματωμένος στον πύργο, σκεπάζεται και προστατεύεται από αυτόν και βρίσκεται στο ισόγειό του. Τα κενά που σχηματίζονται μεταξύ των όγκων του πύργου και του ναού είναι επιχρωματωμένα με εξαίρεση μια υπόγεια κλειστή κρύπτη. Η είσοδος στο ναό γίνεται από εσωτερική του φρουρίου σκάλα, που οδηγεί στη μια και μοναδική, σχετικά μικρή, είσοδο.

Ο πύργος έχει τέσσερις ορόφους για να ενισχύεται η αμυντική του ικανότητα και σε αντίθεση με το υπόλοιπο μοναστήρι, που σκεπάζεται από κεραμοσκεπή ξύλινη στέγη, στεγάζεται από ταρατσα επιστρωμένη με μαλτεζόπλακες. Διαθέτει μόνο τα απολύτως απαραίτητα παράθυρα καθώς και τουφεκίστρες. Σε δύο γωνίες του υπάρχουν παρατηρητήρια.

Ετσι όπως βρίσκεται το μοναστήρι στη μέση του πελάγους υπέστη πολλές επιδρομές, ιδίως πειρατών και Τούρκων. Εκτός από την τελειωτική άλωσή του το 1717, άλλη μια φορά, το 1537 καταλήφθηκε, λεηλατήθηκε

και σφάχτηκαν οι μοναχοί.

Το μοναστήρι διέθετε σπουδαία βιβλιοθήκη, η οποία αποτέλεσε τόπο μελέτης σπουδαίων κληρικών. Εκτός από εξέχοντες Επτανήσιους ιερωμένους με πρώτον τον κόντε Δραγανίγο Σιγούρο, τον μετέπειτα Αγιο Διονύσιο, ασκήτευσαν εκεί μοναχοί που στη συνέχεια ανήλθαν στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινουπόλεως. Ανάμεσά τους ο Γεώργιος Αγγελόπουλος από τη Δημητσάνα, δηλαδή ο εθνομάρτυρας Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε'. Κατά τη διάρκεια της Αγγλοκρατίας στα Επτάνησα το μοναστήρι απετέλεσε τόπο εξορίας αντιφρονούντων μοναχών.

Οι μοναχοί ανήκαν στο τάγμα του Αγίου Βασιλείου και διοικούσαν από τριμελές Ηγουμενοσυμβούλιο.

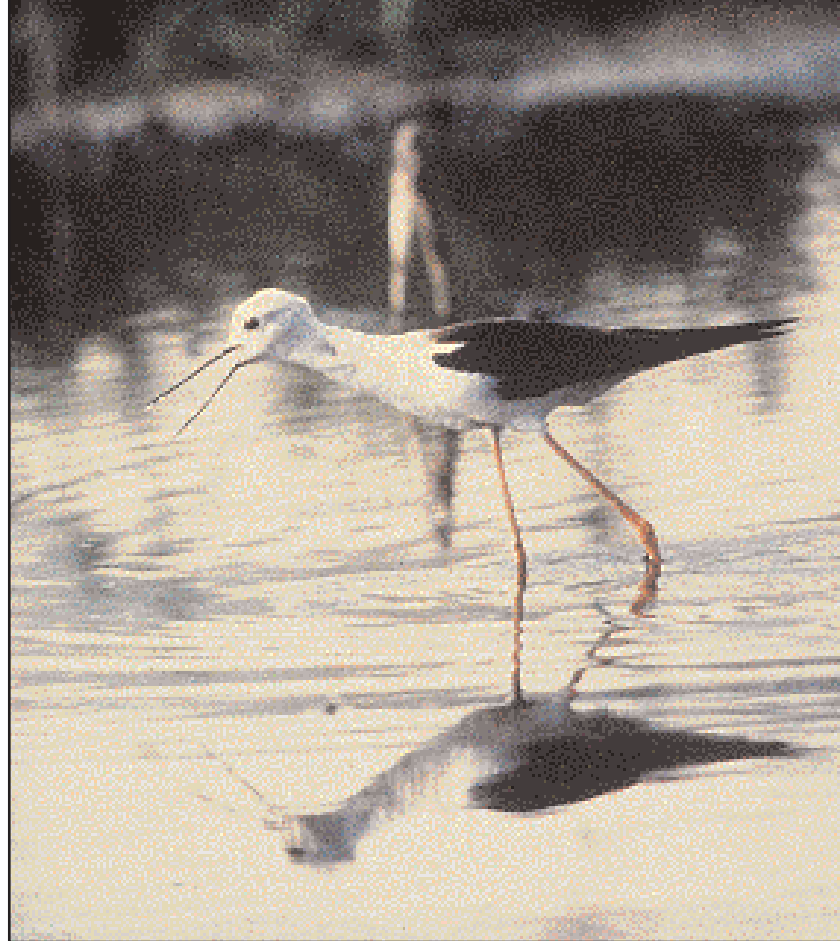
Το μοναστήρι σήμερα συντηρείται από έναν μόνο μοναχό, βρίσκεται σε καλή κατάσταση και είναι επισκέψιμο.

Βιβλιογραφία

- 1) Αργυριάδου Μ., «Ζάκυνθος όπως την είδα και τη φωτογράφησα». Αθήνα 1976.
- 2) Ζήβας Δ., «Η αρχιτεκτονική της Ζακύνθου από τον ΙΣΤ μέχρι τον ΙΘ αιώνα». ΤΕΕ, Αθήνα 1970.
- 3) Ζώης Α., «Ιστορία της Ζακύνθου». Αθήνα 1955.
- 4) Κονόμος Ν., «Ζάκυνθος», τόμος Δεύτερος, ύπαιθρος χώρα. Αθήνα 1979.
- 5) Παπαδάτος Ι., «Ο πύργος των Στροφάδων ως φρουριακή κατασκευή», Α' συνέδριο οι οικισμοί της Ζακύνθου από την αρχαιότητα μέχρι το 1953. Εταιρεία Ζακυνθιακών Σπουδών, Αθήνα 1993.
- 6) Salvator L., «Zante». Παράγα 1904.
- 7) Σιδηροκαστρίτη Μ., «Ζάκυνθος». Ανθέμιο 1993.



Σπάνιες ορχιδέες (*Anacamptys pyramidalis*) που φυτρώνουν την άνοιξη σε σκιερά μέρη, κάτω από τη χαμηλή βλάστηση.



Καλαμοκανάς (*Himantopus himantopus*). Σπάνιο πουλί των ελληνικών υγροτόπων, περαστικό κάθε άνοιξη από τα Στροφάδια.

Ένα μνημείο της φύσης

Τα Στροφάδια αποτελούν μοναδικό βιότοπο με πλούσια χλωρίδα και πανίδα

Του **Γρηγόρη Τσούνη**

Βιολόγος - Ζωολόγος

ΤΑ ΣΤΡΟΦΑΔΙΑ μπορούν να χαρακτηρισθούν «ωκεανικά», γιατί ποτέ δεν υπήρξαν ενωμένα με άλλα νησιά ή με την Ηπειρωτική Ελλάδα. Έχουν πλούσιο παλαιοντολογικό υλικό που αποτελείται από Ελασμοβράχια, Γαστερόποδα, Σκαφόποδα, Κοράλλια και Βρυόζωα.

Από γεωλογική άποψη τα Στροφάδια έχουν μελετηθεί ικανοποιητικά. Οι πρώτες γεωλογικές γνώσεις για τα δύο νησιά ανάγονται στο 1914 και προέρχονται από τον J. Ponten. Πολύ αργότερα ασχολήθηκαν με τη γεωλογία των Στροφαδίων ο κ. Αναπλιώτης (1963) και ο Π. Ψαριανός (1976). Το πλούσιο παλαιοντολογικό υλικό συνηγορεί περί πλειοκαινικής και πιθανής κατωπλειοκαινικής ηλικίας.

Βλάστηση

Όπως φαίνεται τα Στροφάδια παλαιότερα ήταν πνιγμένα στην πλούσια βλάστηση, σημαντικά υπολείμματα της οποίας διατηρούνται ακόμη και σήμερα. Κυρίαρχο είδος στη βλάστηση αυτή είναι τα αιωνόβια πανύψηλα θαμνόκερδα (*Juniperus phoenicea*).

Από όσο τουλάχιστον γνωρίζουμε, ελάχιστες τέτοιες συστάδες, υπάρχουν στον ελληνικό χώρο, και από αυτές το Δάσος των Στροφάδων είναι μοναδικό στην Ελλάδα και ίσως σε όλη τη Μεσόγειο.

Σε πολλά σημεία είναι ιδιαίτερα πυκνό, οι χονδροί κορμοί αγκαλιάζονται από κισσούς, ενώ κάτω από

τα δέντρα φυτρώνουν όμορφα κυκλάμινα.

Στη σύνθεση της βλάστησης του δάσους που σε ορισμένες θέσεις θυμίζει ζούγκλα, συμμετέχουν επίσης διάφορα θαμνώδη σκληρόφυλλα είδη όπως τα πουρνάρια (*quercus coccifera*), τα σχίνα (*pistacia lentiscus*), οι αγριελιές (*olea europaea var. sylvestris*), οι ράμνοι (*rhamnus alaternus*), οι μυρτιές (*myrtus communis*) και μία κουκουναριά (*pinus pinea*).

Μέσα σ' αυτό το πυκνό δάσος, σύμφωνα με την παράδοση ο Άγιος Διονύσιος περνούσε πολλές ώρες. Στην περιοχή που λέγεται «Η Σπηλιά του Αγίου», ο άγιος ασκήτηψε και προσευχόταν. Πάνω ακριβώς από τη σπηλιά, υπάρχει σταυρός για να δείχνει στους περαστικούς το σημείο σκέψης και περισυλλογής του αγίου.

Το μικρό Στροφάδι ή Αρπνιά καλύπτεται από χαμηλή μακία με σχίνα, πουρνάρια, μυρτιές και αγριελιές.

Για τη χλωρίδα των Στροφάδων υπήρχε μια μικρή εργασία του Halacsy (1899) με τον τίτλο «*Florula Strofadum*» τα στοιχεία της οποίας προέρχονταν ουσιαστικά από τον Αυστριακό ορνιθολόγο Othmar Reiser, ο οποίος επισκέφθηκε τα νησιά το 1898.

Από τη μέχρι στιγμής έρευνα διαπιστώθηκε ότι στα Στροφάδια υπάρχουν 250 είδη φυτών. Την άνοιξη φυτρώνουν εκεί οι κίτρινες μαργαρίτες (*Crysanthemum coronarium*) και οι ροζ γλαδιόλες (*gladiolus italicus*). Η ορχιδέα *Anacamptis pyramidalis* με τα άνθη της που έχουν χρώμα πορφυρό ως κόκκινο και είναι διατεταγμένα σε σχήμα πυραμίδας. Ο *Ra-*

nunculus asiaticus, που μοιάζει με κόκκινη παπαρούνα, φυτρώνει κι αυτός την άνοιξη στα Στροφάδια. Είναι ένα σπάνιο φυτό που στην Ελλάδα ήταν γνωστό στα νησιά του Αιγαίου και στα Κύθηρα. Επίσης εδώ φυτρώνει η σπάνια ορχιδέα του Ιονίου (*Serapias ionica*) κι ανάμεσα στα λειβάδια υπάρχουν τα *Alium*, τα *Bo-rago*, οι *Ιριδες* και οι *Παπαρούνες*.

Η ερπετοπανίδα των Στροφαδίων αποτελείται από τις Σαύρες - *Hemidactylus turcicus*, *Algyroides moreoticus*, *Podarcis taurica ionica* και *Tarentola mauritanica*. Επίσης πάνω στο Μεγάλο Στροφάδι ζει και τ *Γατόφιδο* (*Telescopus fallax*).

Πολλές φορές εδώ έχουν κάνει την εμφάνισή τους οι Θαλασσοχελώνες (*Caretta caretta*) στο δρόμο τους για το χώρο φωλεοποίησης στο Λαγανά της Ζακύνθου.

Στα νησιά έχουν εμφανισθεί Μεσογειακές φώκιες (*Monachus monachus*), *Δελφίνια* (*Delphinus delphis*), *Ρινοδέλφια* (*Tursiops truncatus*), *Ορκες* και *Φουσητήρες*. Στο Μικρό Στροφάδι ζει επίσης και ένας μικρός πληθυσμός από *Αγριοκούνελα*.

Πέρασμα πουλιών

Οι πρώτες αναφορές για την Ορνιθοπανίδα των Στροφάδων υπάρχουν από το 1898, όταν ο Αυστριακός ορνιθολόγος Othmar Reiser επισκέφθηκε τα νησάκια για πρώτη φορά. Την άνοιξη σταθμεύουν για να ξεκουραστούν εδώ χιλιάδες πουλιά που έρχονται από την Αφρική.

Καταφθάνουν τα πιο όμορφα πουλιά της ελληνικής πανίδας, μελισσοφάγοι, τσαλαπετεινοί, κεφαλάδες,

καστανολαίμηδες, καρβουνιάρηδες, κούκοι, χελιδόνια, συκοφάγοι, τσιροβάκοι και ένα πλήθος από σπάνια είδη αρπακτικών πουλιών.

Στα μέσα του Απριλίου από τις 15 περίπου και μετά, αρχίζει το μεγάλο πέραςμα των τρυγονιών (*streptopelia turtur*). Σταματούν εδώ αβοκέτες, χουλιανομύτες, λευκοτσικητάδες, χαλκόκοτες, σταχτοτσικιάδες, νεροχελιδόνα και πελαργοί.

Μέχρι σήμερα έχουν παρατηρηθεί πάνω από 80 είδη πουλιών κατά τη διάρκεια της αποδημίας. Στο νησί φωλιάζουν τα αρτίνα (μύχοι και αρτέμηδες) γι' αυτό τα νησιά οι ντόπιοι τα αποκαλούν αρτινονήσια.

Κατά την ανοιξιάτικη περίοδο, χιλιάδες πουλιά έπεφταν νεκρά στα Στροφάδια από τα όπλα των λαθροθηρών. Είναι αλήθεια ότι τα τελευταία χρόνια, το Πολεμικό Ναυτικό, το Λιμενικό, η Μητρόπολη Ζακύνθου και η Νομαρχία, με τη βοήθεια σκαφών κάνουν προσπάθειες για την προστασία των νησιών.

Μνημείο της φύσης

Τα Στροφάδια βρίσκονται στον κατάλογο των «Important birds Areas» της χώρας και έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα «CORINE» ως σημαντικοί βιότοποι.

Σύμφωνα με την ελληνική και ευρωπαϊκή νομοθεσία πληρούν όλες τις προϋποθέσεις για να κηρυχθούν «Μνημείο της Φύσης», όπως και επιβάλλεται να γίνει.

Τα δύο μικρά νησιά πρέπει να προστατευθούν γιατί αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της φυσικής και πολιτιστικής μας κληρονομιάς.

Ο οικισμός Καραβέ, όπου βρίσκεται το λιμάνι της Γαύδου. Τον 10ο αιώνα, στο νησί υπήρχε έδρα επισκόπου και ο πληθυσμός έφτανε τους 8.000 κατοίκους που ζούσαν σε 52 οικισμούς. Σήμερα υπάρχουν μόνον 8 οικισμοί, όπου ζουν μια με δυο οικογένειες, με εξαίρεση την όμορφη παραλία του Σαρακίνου (9 οικογένειες), όπου συγκεντρώθηκαν και οι ελαχιστοί νέοι του νησιού. (Φωτ. Μιχ. Βίδος)

Γερόντισσα της Γαύδου. Οι κάτοικοι ζούσαν από παλιά ζωή τυραννισμένη. Η διατροφή τους ήταν ανεπαρκής και περιοριζόταν στη ντόπια παραγωγή (κρέας, ψάρι, γάλα και κριθαρένιο ψωμί). Δυόμισι σκάδες λάδι αγόραζε από την Κρήτη κάθε οικογένεια για να περάσει το χειμώνα, κατά τη διάρκεια του οποίου η διακοπή της συγκοινωνίας με την Κρήτη (από Οκτώβριο έως Μάρτιο), βύθιζε το νησί στην απομόνωση.



Μόνο μικρά τρακτέρ, φορηγά και τζιπ μπορούν να κινηθούν στη Γαύδο. Το 1976 χάραχτηκε ένας χωματόδρομος, στον οποίο δεν έγινε έως σήμερα καμιά ουσιαστική βελτίωση με αποτέλεσμα καινούργια αυτοκίνητα να χαλάνε ή να ακινητοποιούνται σ' αυτόν. (Φωτ. Μιχ. Βίδος)



Στη Γαύδο λειτουργούσε Δημοτικό σχολείο με ευρύχωρες αίθουσες διδασκαλίας, μαγειρείο και εστιατόριο, από την εποχή των μαθητικών συσσιτίων. Το σχολείο λειτούργησε για τελευταία φορά το σχολικό έτος 1990-91, με έναν μόνο μαθητή. Στη φωτογραφία δύο μαθητές του νησιού, το έτος 1988.



Η άγνωστη Γαύδος

Το μικρό και ξεχασμένο νησί οδηγείται στην ερήμωση

Του **Εμμανουήλ Μπικογιαννάκη**

Εφημέριον Γαύδου

ΞΕΝΕ, σαν σε φέρνει ο δρόμος στην Παλιοχώρα ή στη Χώρα Σφακιών για να θαυμάσεις το Λιβυκό Πέλαγος, ρίξε μια ματιά στο βάθος του ορίζοντα και θα δεις μια σκιά. Η σκιά αυτή είναι το μικρό και ξεχασμένο νησί της Γαύδου, το νοτιότερο σημείο της Ελλάδας και της Ευρώπης.

Η άγνωστη στους πολλούς Γαύδος απέχει 22 ναυτικά μίλια από τη Χώρα Σφακιών και 32 από την Παλιοχώρα, έχει τριγωνικό σχήμα και έκταση 29,5 τ.χ. Ανέγγιχτη από τη μόλυνση, θάλασσα και ατμοσφαιρική, διαθέτει όμορφες αμμουδιές όπου η θάλασσα αγκαλιάζει τα πεύκα και τα αιωνόβια κέδρα των πυκνών δασών που υπάρχουν στο νησί. Η ζωή, όμως, εδώ μοιάζει να έχει σταματήσει σε μια περίοδο της πρωτόγονης εποχής. Τίποτε δεν θυμίζει τον σύγχρονο πολιτισμό και το κρατικό ενδιαφέρον με την παρουσία του χωροφύλακα και την απουσία γιατρού σε ένα τόπο που ερημώνει, απελπίζει τους ελάχιστους κατοίκους του. Σαράντα πέντε ψυ-

χές το χειμώνα, εξήντα το καλοκαίρι.

Ωρυγία

Από τον Ομηρο μαθαίνουμε ότι το πρώτο όνομα της Γαύδου ήταν Ωρυγία και, σύμφωνα με το μύθο, αυτή είναι το νησί της θεάς-νύμφης Καλυψώς που κράτησε κοντά της πολλά χρόνια τον Οδυσσέα, όταν τον έριξαν εκεί τα άγρια κύματα. Την περίοδο της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας το μικρό νησί όπου βρήκαν «σανίδα σωτηρίας» πολλοί ναυαγοί, μεταξύ των οποίων και ο Απόστολος Παύλος όταν πήγαινε στη Ρώμη να δικαστεί, ονομάστηκε Κλαύδη. Κατά την Τουρκοκρατία μετονομάστηκε Γότζο, ενώ το σημερινό της όνομα το οφείλει στον αυτοκράτορα Λέοντα Σοφό.

Στο όνομα του Αποστόλου Παύλου, το έτος 900 κτίστηκε εκκλησιά που καταστράφηκε και αντικαταστάθηκε με νεώτερο ναό, έναν από τους 17 που βρίσκονται διάσπαρτοι στο νησί. Σημαντικό κτίριο των παλαιότερων χρόνων ήταν ο φάρος που κατασκεύασε το 1880 μια Γαλλική Εταιρεία Οθωμανικών Φάρων. Κτίστηκε

σε υψόμετρο 360 μέτρων, ήταν ο δεύτερος σε ορατότητα και κατασκευή μετά εκείνον της Γης του Πυρός, απασχολούσε γύρω στα δέκα άτομα και ήταν ορατός μέχρι και σαράντα ναυτικά μίλια.

Τον Μάιο του 1942 καταστράφηκε σχεδόν εξ ολοκλήρου από βομβαρδισμό των Γερμανών.

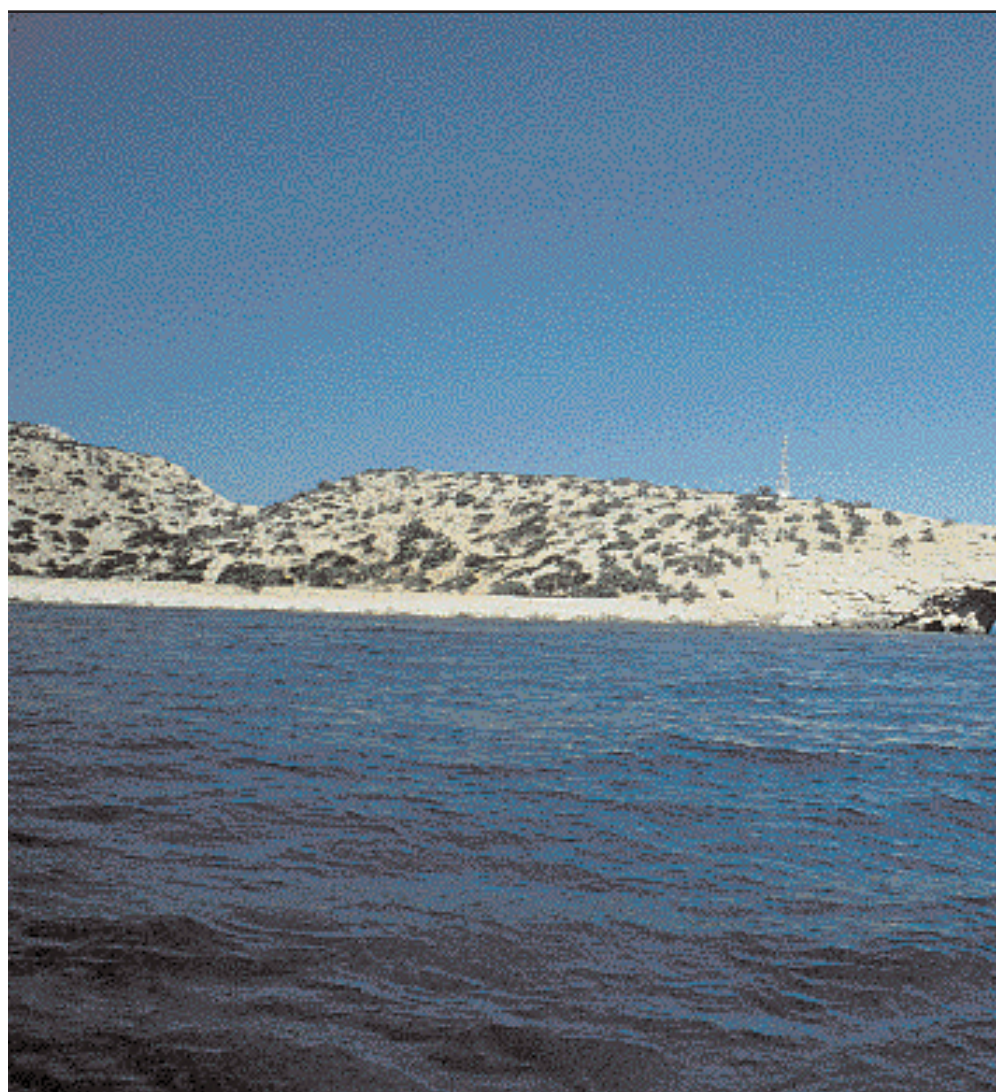
Ερήμωση

Όπως μαθαίνουμε από τον πίνακα της Πολιτικής Γεωγραφίας του Ιεροκλέους Γραμματικού, τον 10ο αιώνα στη Γαύδο υπήρχε έδρα επισκόπου και ο πληθυσμός έφθανε τους οκτώ χιλιάδες κατοίκους που ζούσαν σε πενήντα δύο οικισμούς. Από τότε άρχισε η συνεχής μείωση του πληθυσμού με αποτέλεσμα το ακριτικό νησί να έχει 400 κατοίκους το 1900. Σήμερα έχει 45 ανθρώπους μεταξύ των οποίων ένα μόνο μικρό παιδί, για το οποίο ελπίζουμε να επαναλειτουργήσει -όταν το απαιτήσει η ηλικία του- το κλειστό εδώ και χρόνια σχολείο του νησιού. Οι οικισμοί έχουν

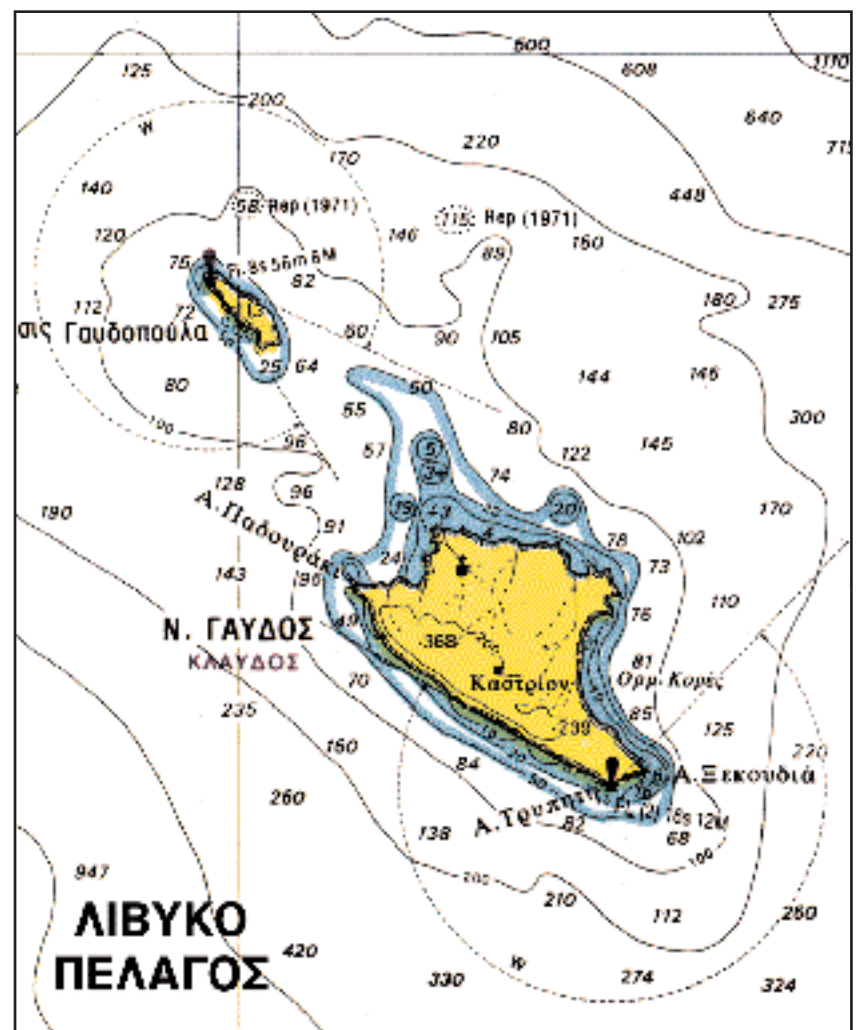
Συνέχεια στην 23η σελίδα



Μεταφορά αιγοπροβάτων στην Κρήτη, από το λιμάνι της Γαύδου. Η αλιεία, η κτηνοτροφία και η γεωργία, που έως σήμερα γίνεται με πρωτόγονα μέσα, ήταν οι κύριες ασχολίες των κατοίκων. Σήμερα ο θαλάσσιος πλούτος του νησιού μένει ανεκμετάλλευτος, ενώ ελάχιστοι από τους 45, και ηλικιωμένους στη μεγάλη τους πλειοψηφία μόνιμους κατοίκους, μπορούν να ασχοληθούν με τη γεωργία και την κτηνοτροφία. (Φωτ. Μιχ. Βίδος)



Η Γαύδος ανέγγιχτη από τη μόλυνση, θαλάσσια και ατμοσφαιρική, διαθέτει όμορφες αμμουδιές όπου η θάλασσα αγκαλιάζει τα πεύκα και τους αιωνόβιους κέδρους, που καλύπτουν τη μεγαλύτερη επιφάνεια του μικρού νησιού. (Φωτ. Μιχ. Βίδος)



Η Γαύδος μαζί με το έρημο νησάκι Γαυδοπούλα είναι τα μόνα νησιά μας στο Λιβυκό Πέλαγος και το νοτιότερο σύνορο της Ελλάδας και της Ευρώπης. Απέχει 22 ν. μίλια από το ακρωτήριο Βάταλο Σφακίων, έχει έκταση 29,5 τ. χιλιόμετρα και είναι κατάφυτη από κέδρους και πεύκα. (Τμήμα χάρτη της Χαρτογραφικής Υπηρεσίας του Πολεμικού Ναυτικού, αρ. 43 INT 37000, εκδ. 1986)

Συνέχεια από την 21η σελίδα

μειωθεί σε 8 (Αμπελος, Βατσιανά, Καστρί, Μετόχια, Καραβέ, Κόρφος, Κληρούμενα και Σαρακίνο). Κατοικούνται από ελάχιστες οικογένειες (συνήν μία ή δύο) ενώ οι περισσότεροι κάτοικοι (9 οικογένειες) και κυρίως οι νέοι συγκεντρώθηκαν στην όμορφη παραλία του Σαρακίνου που η αξιοποίησή της θα βοηθούσε σημαντικά στην ανάπτυξη του τόπου.

Εως το 1925 η Γαύδος ανήκε διοικητικά στην κοινότητα Σφακίων, ενώ με διάταγμα της ίδιας χρονιάς αποτέλεσε ξεχωριστή κοινότητα της ίδιας επαρχίας. Οι κάτοικοι της όμως δεν μετανάστευαν στη φτωχή επαρχία των Σφακίων αλλά στην εύφορη επαρχία Σελίνου όπου μπορούσαν να βρουν δουλειά για να επιβιώσουν οι πολυμελείς οικογένειές τους. Για τον λόγο αυτό το 1942 προσαρτήθηκε με νέο διάταγμα στην επαρχία Σελίνου.

Οι Γαυδιώτες ζούσαν σε χαμηλές μονώροφες οικίες, οι περισσότερες κτισμένες ξηροπέτρι και χωρίς εξωτερικό σοβά. Η στέγη ήταν συνήθως από χώμα, με ξύλινα δοκάρια που στηρίζονταν σε ξύλινους στύλους. Η ξυλεία που χρησιμοποιείται ανέκαθεν είναι από κέδρο, ξύλο πολύ στερεό, δυνατό και ανθεκτικό σε όλες τις συνθήκες.

Ασχολίες

Κάθε οικογένεια είχε τόσες οικίες όσες ήταν απαραίτητες για κάθε ανάγκη. Κυρίως ασχολίες ήταν η γεωργία, η κτηνοτροφία και η αλιεία. Όλες οι αγροτικές δουλειές στα χωράφια, γόνιμα ή και φτωχά, από το όργωμα μέχρι τη συγκομιδή, γίνονταν με πρωτόγονα μέσα και ορισμένες οικογένειες εξακολουθούν και σήμερα να εργάζονται με αυτόν τον τρόπο.

Όσον αφορά την κτηνοτροφία, σημειώνουμε ότι τον 10ο αιώνα η Γαύδος είχε 12.000 γιδοπρόβατα, ενώ σήμερα έχει μόλις χίλια - χίλια διακόσια. Ελλείψει συστηματικής εργασίας και ανθρώπων χρησιμοποιείται μόνο το κρέας, ενώ το γάλα και το μαλλί πηγαίνουν χαμένα και είμαστε βέβαιοι ότι σε λίγα χρόνια θα χαθεί κάθε ίχνος ζωής, όπως χάθηκαν οι αγελάδες κ.ά. Ανεκμετάλλευτος μένει και ο θαλάσσιος πλούτος του νησιού, γιατί οι λίγοι γέροντες που ζουν ακόμα στα χωριά δεν μπορούν να ασχοληθούν με το ψάρεμα και οι λιγοστοί νέοι ασχολούνται κυρίως με τις ταβέρνες, τα ενοικιαζόμενα δωμάτια και λίγο ψάρεμα για τις ανάγκες των πελατών.

Όσον αφορά τα ήθη και τα έθιμα, οι Γαυδιώτες δεν διαφέρουν σε τίποτα από τους Κρητικούς. Ταυτόχρονα έχουν πολλά χαρακτηριστικά, στη γλώσσα και στο χαρακτήρα με τους γείτονές τους Σφακιανούς, γεγονός που ενισχύει την υπόθεση ότι η καταγωγή τους είναι γνήσια κρητική - σφακιανή.

Στο παρελθόν

Στα παλιά τα χρόνια οι κάτοικοι γιόρταζαν το Δεκαπενταύγουστο με ολονύκτιο πανηγύρι - γλέντι. Τα μουσικά όργανα - λύρες που χρησιμοποιούσαν οι οργανοπαίκτες, τα κατασκεύαζαν οι ίδιοι με ξύλο κέδρου.



Γαύδος. Από ένα γάμο στο νησί, τον Οκτώβριο του 1987.

Μεγάλο ξεφάντωμα γινόταν και το Πάσχα στο μικρό εκκλησάκι του Προφήτη Ηλία. Κάτω από τον παχύ ίσκιο ενός μεγάλου κέδρου σπινόταν ένα μικρομάγαζο με κρασί, μεζέδες, κρέας βραστό, καλιτσούνια κ.ά., και το γλέντι κρατούσε δύο -τρεις ημέρες. Το δέντρο σώζεται έως σήμερα, αλλά μοιάζει με άψυχο φυτό καθώς χαθήκανε οι μέρες που δρόσιζε κάτω από τον ίσκιο τους νησιώτες γλεντιστάδες.

Δυστυχώς όλα αυτά σιγά σιγά χάνονται όπως χάθηκαν και οι παλιές υφάντρες που ύφαιναν τις παραδοσιακές στολές με μαλλί προβάτου ή λινάρι. Οι αργαλειοί που σώθηκαν σε ερειπωμένα σπίτια, μοιάζουν πληγωμένοι από την κατάντια αυτού του τόπου καθώς θυμούνται το τραγούδι που συνδύαζαν οι υφάντρες με τον κτύπο του πετάλου και το σχεδιασμό των ωραίων σχεδίων πάνω στις πατανιές, στα σακούλια, τις φορεσιές και τις πετσέτες που ύφαιναν.

Εχεις πάει, φίλε μου, σε ερειπωμένο οικισμό; Είναι καημός καρδιάς να βλέπεις τα μισά σπίτια χαλασμένα και τα υπόλοιπα να αγωνίζονται στον πόλεμο με το χρόνο. Ακούς το φτερούγισμα των πουλιών και νομίζεις ότι ξανάρχονται οι ψυχές των ανθρώπων. Καταχανάδες και τελώνια φωλιάζουν εκεί που παλιά ζούσαν άνθρωποι: στις πέτρινες πεζούλες-κρεβάτια στις γωνιές των σπιτιών, στα πέτρινα καθίσματα γύρω από τα τζάκια και τα πυρομάχια όπου οι οικοδεσπότες επισκέπτονταν τους «αποπεριτάδες», τους γείτονες και παραγείτονες που τους επισκέπτονταν για κουβέντα και συντροφιά

στη ζεστασιά του τζακιού μέσα στο κρύο το χειμώνα.

Η απομόνωση και η εγκατάλειψη είναι οι κυριότεροι λόγοι για την ερήμωση του νησιού όπου οι άνθρωποι ζούσαν από παλιά ζωη τυρανισμένη. Όπως συμβαίνει και σήμερα, κανένας δεν ενδιαφερόταν για αυτούς, αν ζούσαν ή αν πέθαιναν. Από τις 26 Οκτωβρίου έως τις 25 κάθε Μάρτη σταματούσε η συγκοινωνία με την Κρήτη, με αποτέλεσμα την απομόνωση του νησιού. Μόνο αν ήταν καλός ο καιρός ή υπήρχε σοβαρό πρόβλημα έρχιαν πλεούμενο στη θάλασσα και πήγαιναν στην Κρήτη. Η διατροφή τους ήταν ανεπαρκής και περιοριζόταν στην ντόπια παραγωγή (κρέας, ψάρι, γάλα, κριθαρένιο ψωμί, σκόρδα). Κάθε οικογενειάρχης αποθήκευε ό,τι μπορούσε για να συντηρήσει την οικογένειά του τον χειμώνα. Δυόμισι οκάδες λάδι έπαιρναν τον Οκτώβριο για να περάσουν όλο το χειμώνα.

Εξίσου τραγική είναι η εγκατάλειψη του νησιού σήμερα, παρά το γεγονός ότι θα χαιρεί καλύτερης μεταχείρισης γιατί εδώ είναι τα σύνορα Ελλάδας και της Ευρώπης προς το Νότο. Όσοι μας επισκέπτονται διερωτώνται και ερωτούν γιατί το ελληνικό κράτος στερεί την ευνοία του από το νησί. Εδώ δεν είναι ελληνική γη;

Ενδεικτικά σημειώνω ότι δεν έχουμε δρόμους. Το 1976 χάραξαν έναν χωματένιο δρόμο στον οποίο δεν έγινε έως σήμερα καμία ουσιαστική βελτίωση με αποτέλεσμα καινούργια αυτοκίνητα να χαλάνε ή να ακινητοποιούνται πάνω του. Κανέ-

νας δεν ανταποκρίνεται στα SOS που στέλνουμε. Η επίσημη μέριμνα περιορίζεται στο τηλέφωνο που εγκαταστάθηκε το 1968 και την πρόσφατη αυτοματοποίησή του και στην κατασκευή της μικρής προβλήτας που κατασκευάστηκε το ίδιο έτος και βελτιώθηκε με κάποιες προεκτάσεις. Όσον αφορά στην παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, ο φωτοβολταϊκός σταθμός που εγκατέστησε η ΔΕΗ επισκευαζόταν έπειτα από πάροδο πολλών μηνών, κάθε φορά που παρουσίαζε κάποια μικροβλάβη. Στις 23 Νοεμβρίου 1993 χάλασε και από τότε δεν έχει επισκευαστεί με αποτέλεσμα το νησί να εξυπηρετείται λίγες ώρες το εικοσιτετράωρο από μια ηλεκτρογεννήτρια.

Αναγκαιότητα ανάπτυξης

Από το 1964 διατηρώ αρχείο όπου εκτός από δημοσιεύματα του Τύπου σχετικά με το νησί, έχω καταγράψει τις αποφάσεις που έχουν ληφθεί, τις επισκέψεις διαφόρων παραγόντων, βουλευτών κ.ά., τις υποσχέσεις τους κ.ά. Τίποτε από αυτά δεν έχει υλοποιηθεί, ενώ άξια μνείας είναι μια γεώτρηση για νερό που στοίχισε πολλά εκατομμύρια και μετά την ολοκλήρωση του έργου στέρεψε το νερό και όλα πήγαν χαμένα.

Όλα αυτά μας απογοητεύουν, αφού ο μόνος τρόπος για να βγει ο τόπος από το λήθαργο είναι η σωστή τουριστική ανάπτυξη για την οποία πρέπει να μεριμνήσει η πολιτεία αγκαλιάζοντας το ακριτικό νησί.

Ο «Εφηβος των Αντικυθήρων»



Ο «Εφηβος των Αντικυθήρων». Λεπτομέρεια από το υπέροχο χάλκινο άγαλμα που φιλοτεχνήθηκε τον 4ο π.Χ. αιώνα και ανέλκυσαν Έλληνες δύτες το 1900 μαζί με άλλα καλλιτεχνήματα από ένα αρχαίο ναυάγιο της θάλασσας των Αντικυθήρων. Τα ευρήματα έκαναν γνωστό το όνομα του μικρού νησιού σε όλο τον κόσμο. (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο, Αθήνα).

ΤΟ ΧΕΙΜΩΝΑ του 1900, όταν τα σφουγγαράδικα του καπετάν Κοντού επέστρεφαν από την αφρικανική ακτή στη Σύμη, έπεσαν σε κακοκαιρία που τα ανάγκασε να αναζητήσουν καταφύγιο σε ένα έρημο αγκυροβόλιο των Αντικυθήρων. Όταν κόπασε η φουρτούνα, ο βουτηχτής Ηλίας Σταδιάτης βούτηξε στο νερό για σφουγγάρια. Σαν πάτησε στο βυθό, πενήντα μέτρα κάτω, τινάχτηκε πίσω μη μπορώντας να πιστέψει ότι οι παράξενες μορφές που διέκρινε μέσα στο αχνό φως, ήταν αγάλματα και όχι εικόνες παραίσθησης.

Το νέο ταξίδεψε σε όλο τον κόσμο που πληροφορήθηκε γοητευμένος ότι απλοί σπογγαλιείς από τη Σύμη ανέσυραν από τη θάλασσα των Αντικυθήρων, με τη βοήθεια του ελληνικού πολεμικού στόλου, το μεγαλύτερο αριθμό έργων τέχνης που είχαν ανακαλυφθεί έως τότε στο βυθό. Ήταν το φορτίο ενός αρχαίου караβιού που βυθίστηκε εκεί το 80 π.Χ.

Το πιο ξακουστό κομμάτι των ευρημάτων που γέμισαν ολόκληρη αίθουσα στο Εθνικό Μουσείο Αθηνών και έκαναν γνωστό το όνομα του μικρού νησιού, ήταν ο «Εφηβος των Αντικυθήρων», το περίφημο χάλκινο άγαλμα που φιλοτεχνήθηκε τον 4ο π.Χ. Το πιο αινιγματικό όμως έργο ήταν ο μηχανισμός των Αντικυθήρων και συγκεκριμένα ορισμένα κομμάτια διαβρωμένου μπρούτζου, με ολοφάνερα όμως ίχνη οδοντωτών τροχών, που προκαλούσαν για δεκαετίες ισχυρούς πονοκεφάλους στους αρχαιολόγους και τους άλλους ειδικούς. Στη λύση του γρίφου σημαντικό ρόλο έπαιξε η εικοσάχρονη έρευνα του καθηγητή Derec de Solla Price, ο οποίος σε πρόσφατη μελέτη που σύντομα θα κυκλοφορήσει και στα ελληνικά αποδεικνύει ότι πρόκειται για πολύπλοκο ημερολογιακό υπολογιστή. Κατασκευάστηκε περίπου το 80 π.Χ. και αποτελεί τεκμήριο της υψηλής τεχνολογίας των προγόνων μας, η οποία μας είναι ουσιαστικά άγνωστη.